

Economisch-Statistische Berichten

Zestig jaar hoofdstedelijke statistiek

★

Prof. Dr J. Wisselink

Japan, de „G.A.T.T.” en onze export

★

Dr F. Hartog

De Europese conjunctuur

★

V. Neesen

Het steenkolenprobleem in België

★

Drs J. C. Jansse

Het woningtekort in Nederland en het
inlopen van dit tekort

met een naschrift van Drs W. C. Kroft

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

39e JAARGANG

No 1949

WOENSDAG 13 OCTOBER 1954

KAS-ASSOCIATIE N.V.

SPUISTRAAT 172

AMSTERDAM

Open bewaring van effecten
en schatkistpapier

BETALEN • BEWAREN • BEHEREN

COMPACTUS OPENT EN SLUIT ELECTRISCH
EN VERDUBBELT UW OPBERGRUIMTE
BIJ NIEUWBOUW BELANGRIJKE BESPARING IN HET BOUWVOLUME

50% bergruimte-
of besparing
door

COMPACTUS
1937 ELEM. INGOLOD

HEEMAF
FABRIEK VAN ELECTRISCHE MACHINES EN APPARATEN

vacatures

REPUBLIK INDONESIA

Ten behoeve van het Banka Tinbedrijf
in Indonesië worden gevraagd:

Hoofdboekhouders en boekhouders

Vereisten einddiploma MULO of gelijk-
waardige ontwikkeling, alsmede een er-
kend praktijkdiploma Boekhouden en
ruime controle-ervaring.

Aantrekkelijke nieuwe voorwaarden

Sollicitaties of verzoeken om inlichtingen te richten
tot het Kantoor Aanname Buitenlandse Deskundigen
van het Hoge Commissariaat van de Republiek Indo-
nesia, Stadhouderslaan 128, Den Haag.

(Zie voorts blz. 824)

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen

Financiële afwikkeling
van goederentransacties

Verzorging van alle
daarbij voorkomende
verzekeringen

BERICHT

Wijziging telefoonnummers

De redactie is bereikbaar onder K 1800—52939

De administratie onder K 1800—38040

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon, redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-
38040.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—,
overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen
ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”,
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaafe van
redenen te weigeren.

Zestig jaar hoofdstedelijke statistiek

In de zitting van 5 Juli 1894 besloot de Gemeenteraad van Amsterdam tot oprichting van een statistisch bureau en op 10 October d.ä.v. aanvaardde de hoofdcommies, Mr Ph. Falkenburg, bijgestaan door een „klerk derde klasse”, zijn taak als chef van dat bureau. Beschouwen we de laatstgenoemde dag als de officiële begindatum der werkzaamheden, dan viert het Bureau van Statistiek van Amsterdam en daarmee de oudste thans nog bestaande statistische overheidsinstelling in ons land deze week zijn diamanten jubileum. Dit moge de aanleiding zijn op deze plaats de groei en de huidige taak van dit bureau met enkele woorden te schetsen.

De eerste opdracht, waarmee het nieuwe bureau belast werd, had betrekking op de werkloosheid. Daarnaast hield het bureau zich ook met bevolkingsstatistiek en weldra ook met de statistiek der gemeentefinanciën bezig. Geleidelijk breidde het zijn werkzaamheden over welhaast alle terreinen van de gemeentelijke huishouding uit. Statistieken van het onderwijs, het hotelbezoek, de lonen, de verkiezingsuitslagen en de verkeersongevallen volgden elkaar sindsdien in bonte rij op.

Met de groei der werkzaamheden is ook de personeelbezetting geleidelijk uitgebreid. Toen Falkenburg in 1917 tot gemeentesecretaris werd benoemd en werd opgevolgd door Mr Dr J. H. van Zanten was het aantal ambtenaren reeds gestegen tot 9. Toen deze laatste, na evenals zijn voorganger gedurende ongeveer twee decennia zijn stempel op het bureau gedrukt te hebben, op 1 October 1936, zijn taak aan Dr R. V. G. Claeys overdroeg, telde de formatie 15 medewerkers. Thans is dit aantal tot 34 gestegen.

De primaire taak van het bureau bestaat uiteraard nog steeds in de verwerking van statistische gegevens, die op de gemeentelijke huishouding, in de ruimste zin des woords opgevat, betrekking hebben. De resultaten van deze arbeid worden regelmatig gepubliceerd, vroeger in het Statistische Maandbericht en in het Statistische Jaarboek, sinds enkele jaren in het Kwartaalbericht.

Hiermede is het arbeidsveld echter nog slechts zeer ten dele aangegeven. Voor de bestuurlijke taak der gemeente wellicht nog belangrijker dan de zojuist genoemde statistische geschiedschrijving zijn de inlichtingen en adviezen, die regelmatig aan verschillende gemeentelijke diensten en administraties worden verstrekt. In de loop der jaren

is met verscheidene dezer instellingen een nauw contact gegroeid. Zo worden de na de oorlog sterk geperfectioneerde bedrijfsregisters — thans omvattende de grote en de kleine industriële bedrijven en de winkels — hoofdzakelijk bijgehouden om te kunnen voldoen aan de statistische behoeften van de met de stedelijke planning belaste afdelingen. Het zijn echter niet uitsluitend de gemeentelijke instanties, die het bureau als vraagbaak gebruiken. Meer en meer gaan ook het bedrijfsleven en wetenschappelijke instellingen van zijn diensten gebruik maken.

Ten slotte heeft het bureau ook een belangrijke wetenschappelijke taak. Steeds zijn zijn leiders de mening toegedaan geweest, dat een statistisch bureau zijn taak niet volledig vervult wanneer het zich naast de verzameling en de verwerking der gegevens niet ook met de wetenschappelijke analyse er van bezighoudt. Niet alleen is een dergelijk bureau door zijn kennis van het materiaal bij uitstek in de gelegenheid zulke analyses te verrichten, maar omgekeerd heeft dit deel van het werk ook een bijzonder gunstige en stimulerende invloed op de meer primaire aspecten van zijn werk. Ook het College van B. en W. en de Commissie van Bijstand voor de Statistiek hebben dit standpunt steeds gedeeld en het mogelijk gemaakt, dat het bureau zijn wensen op dit gebied kon verwezenlijken. De omstandigheid, dat de directeuren van het bureau, te beginnen met Mr Dr J. H. van Zanten, belast zijn geweest met het onderwijs in de statistiek aan de Faculteit der Economische Wetenschappen van de Universiteit van Amsterdam, heeft hierbij ongetwijfeld een rol gespeeld.

De resultaten van het wetenschappelijk onderzoek zijn neergelegd in de reeks der Statistische Mededelingen, waarvan er thans 133 zijn verschenen, en in het Kwartaalbericht opgenomen artikelen. Voor de oorlog was het wetenschappelijk onderzoek in hoofdzaak gericht op demografische vraagstukken en op de analyse der huishoudrekeningen, na de oorlog is vooral het onderzoek van het economisch leven, culminerend in de opstelling van gemeentelijke jaarrekeningen, sterk uitgebreid.

Het Bureau van Statistiek heeft zich in de zes decennia van zijn bestaan een vaste plaats verworven in de gemeenschap, welks dienaar het is. Het is te hopen, dat het, bij zijn streven om in de nog steeds groeiende behoefte aan statistische voorlichting te voorzien, een periode van gestadige bloei tegemoet gaat.

Amsterdam.

Prof. P. DE WOLFF.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Zestig jaar hoofdstedelijke statistiek, door Prof. P. de Wolff	807	Accountantsdag 1954, door Drs R. Iwema en Drs J. A. Stel	820
Japan, de „G.A.T.T.” en onze export, door Prof. Dr J. Wisselink	809	Boekbespreking:	
De Europese conjunctuur, door Dr F. Hartog ..	811	Drie boeken over het Amerikaanse bankwezen, bespr. door Dr. C. P. Karsten	822
Het steenkolenprobleem in België, door V. Neesen	814	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet ...	822
Het woningtekort in Nederland en het inlopen van dit tekort, door Drs J. C. Jansse, met een naschrift van Drs W. C. Kroft	816	Statistieken:	
		Bankstaten	823

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Prof. Dr J. WISSELINK, Japan, de „G.A.T.T.” en onze export.

De toelating van Japan tot de G.A.T.T. is met name voor de textielindustrie een moeilijk punt. De wereldtextielindustrie verkeert in een toestand van overcapaciteit, waardoor de druk op de exportmarkten toeneemt. Nederland is in West-Europees verband relatief de grootste exporteur van katoenen weefsels naar landen buiten Europa. Japan is tot nu toe niet door de meerderheid der aangesloten landen tot tariefonderhandelingen uitgenodigd; de exportpolitiek van dit land voor de laatste wereldoorlog vormt een bron van aarzeling. De lonen in de textielindustrie in Japan zijn nog niet de helft van die in Nederland. Het toenemende betalingsbalanstekort heeft geleid tot invoerbeperkende maatregelen, terwijl de binnenlandse inflatie deze op een systeem van „dual pricing” deden neerkomen. Een in overweging zijnde devaluatie zou de concurrentie nog meer verscherpen, met name op de gezamenlijke afzetmarkten. Nederland zou daar het sterkst onder lijden, daar 66 pCt van onze export buiten Europa wordt afgezet. Een cumulatieve stroom van importbeperkingen kan daarvan het gevolg zijn.

Dr F. HARTOG, De Europese conjunctuur.

Een recessie van de Amerikaanse conjunctuur had in het verleden steeds grote invloed op de conjunctuur in de rest van de vrije wereld. Dit verband blijkt thans lossere te zijn, gezien het gelijktijdig optreden van een Europese hoogconjunctuur en een recessie in de Verenigde Staten. Hiervoor kan het verschillend verloop van de bewapeningsuitgaven geen verklaring vormen. Schrijver gaat na, welke effecten de Amerikaanse conjunctuur op Europa kan uitoefenen, en concludeert, dat in de huidige omstandigheden alleen een indirect effect via de grondstoffenproducerende landen werkzaam zou kunnen zijn, doordat een geringere vraag naar grondstoffen door de Verenigde Staten deze landen zou noodzaken hun importen uit Europa te beperken. Op grond van een cijferopstelling betreffende de stijging van de reële bestedingen in vijf Europese industrielanden in de periode tussen October 1952 - Maart 1953 en October 1953 - Maart 1954 constateert schrijver een productietoename van 8 pCt. De stijging van de hiervan afgeleide vraag naar grondstoffen heeft de gevolgen van de Amerikaanse recessie blijkbaar overgecompenseerd. De verbetering van de conjunctuur in de Verenigde Staten en de te verwachten toename van de activiteit ten gevolge van de herbewapening van West-Duitsland wijzen op een voorlopige bestendiging van de Europese hoogconjunctuur. Of de kans op inzinkingen duurzaam is verminderd hangt af van de doelmatigheid van de conjunctuurpolitiek en van de aard van de overheidsinvloed.

V. NEESEN, Het steenkolenprobleem in België.

Het jongste productiegebied van steenkolen in België, de Kempen, produceert sinds 1932-1933 goedkoper dan de andere gebieden. Door de ongunstige geologische ligging van de lagen in het Zuiden is het rendement van de steenhouders daar geringer, waardoor de lonen een belangrijker deel van de kosten uitmaken. Voor de oorlog vormde de goede kwaliteit een compensatie voor de hoge prijs, maar na de oorlog zijn de lonen aanzienlijk gestegen en de prijzen door de Regering vastgesteld. Met uitzondering van de Kempen bleef daardoor modernisering achterwege. Om de niet renderende mijnen niet

in gevaar te brengen en de prijs laag te houden werd een compensatiestelsel ingevoerd. Dit belemmerde nog meer de rationalisatie; het stelsel werd daarom vervangen door een beperkt stelsel van degressieve staatssubventie. De Europese markt werd door de E.G.K.S. ook voor België toegankelijk gemaakt door instelling van een vereveningsheffing voor vijf jaar. De binnenlandse prijs is echter nog niet voldoende gedaald voor de exportindustrieën. Ook onstonden grote voorraden door teruggang in de metaalnijverheid en de vervanging van steenkool door andere brandstoffen. Lagere prijzen brengen echter mee, dat een aantal „marginale” mijnen moet worden gesloten. Deze kwestie is in studie bij een commissie van de E.G.K.S.

Drs J. C. JANSSE, Het woningtekort in Nederland en het inlopen van dit tekort, met een naschrift van Drs W. C. Kroft.

In zijn artikel van 21 Juli jl. gaat Drs Kroft uit van een te hoog aantal theoretisch woningbehoevende vrouwen. Een aftrekpost van 2 pCt voor blijvende samenwoningen wordt niet door hem geaccepteerd omdat dan ook met een noodzakelijke woningreserve van 2 pCt dient te worden gerekend, en in de gebruikte gegevens van 1930 het toen bestaande tekort aan kleine woningen niet blijkt. Tegenover de nieuwe bouw van 195.000 woningen stelt hij een verlaging van dit cijfer met 21.000 woningen, waarvan niet vaststaat of zij de woningbehoefte verminderen. Ook wenst Drs Kroft te wijzen op de toekomstige te verwachten stijging van het aantal theoretisch woningbehoevende vrouwen. Tegenover de mening van Drs Jansse, dat binnenlandse migratie geen gevolgen heeft, stelt hij het regionale karakter van de woningcontingenten. De buitenlandse migratie stelt Drs Jansse op het vrijkomen van 20.000 woningen, hetgeen Drs Kroft op grond van statistisch materiaal niet aanvaardbaar acht. Ten slotte wijst hij op de noodzaak van toekomstige stijging van het aantal woningen, nodig voor vervanging.

— SOMMAIRE —

Prof. Dr J. WISSELINK, Le Japon, le „G.A.T.T.” et notre exportation.

L'admission du Japon comme membre de la „G.A.T.T.” se trouve de nouveau sur l'agenda de la prochaine réunion. L'auteur examine ce que seront les conséquences de cette admission pour notre commerce d'exportation.

Dr F. HARTOG, La conjoncture européenne.

La régression conjoncturelle aux Etats-Unis n'a pas eu d'influence sur l'Europe occidentale parce que l'influence de la régression sur les pays producteurs de matières premières a été compensée par l'augmentation des demandes toujours plus grandes de ces matières par l'Europe occidentale.

V. NEESEN, Le problème du charbon en Belgique.

Les salaires élevés et la fixation des prix par le Gouvernement ont plongé les sociétés possédant de vieux bassins miniers dans des difficultés. L'abaissement de demande de charbon a fait élever les stocks et la C.E.C.A. a pris des mesures de prévision.

Drs J. C. JANSSE, La pénurie de logements aux Pays-Bas et la résorption de cette pénurie, avec un post-scriptum du Drs W. C. Kroft.

L'article du Drs Kroft, paru dans l'E.S.B. du 21 juillet dernier est traité plus à fond par les auteurs.

Japan, de „G.A.T.T.” en onze export

„Only a policy based on real facts gives a real solution”.

De structurele background.

Het probleem van de toelating van Japan tot de G.A.T.T. is uiteraard nauw verbonden met de structurele positie van de industrie, waarin nog altijd Japans grootste export valt. Dit is de textielindustrie en binnen deze industrie weer voornamelijk de katoennijverheid.

Van de totale Japanse industriële export nam, ondanks het feit dat Japan streeft naar een meer gedifferentieerd exportpakket, in 1953 de textielindustrie toch weer 36 pCt voor haar rekening, tegenover de metaalindustrie 15 pCt en de machine-industrie (afzonderlijk genomen) ook 15 pCt. De andere takken blijven ver achter. Gezien het feit dat Japan klaagt in deze beide branches moeilijk te kunnen concurreren, terwijl dit voor zijn textielindustrie minder moeilijk schijnt en gezien de economisch niet florissante positie van het land, is niet anders te verwachten dan dat ook structureel gezien de textiel een der belangrijkste pijlers voor de Japanse export zal blijven.

Hoe Japan voor 1940 met zijn lage lonen en zijn goedgeorganiseerde serieproductie, doch ook met dual pricing, dessin-imitatie, benevens met well-timed devaluaties, de exportmarkt beheerste, weet nog ieder. Wat de na de oorlog, met Amerikaanse hulp, vrijwel geheel moderngeëquiperde Japanse textielindustrie nu kan, *veest* ieder.

Wat is het structurele beeld van de wereldtextielindustrie, de wereldexport inzonderheid van katoenen weefsels en de positie van onze eigen textielindustrie?

De wereldconferentie der katoenindustrie, welke in 1952 te Buxton werd gehouden, een conferentie, waar ook sterk expanderende landen als India en Japan aanwezig waren, nam een motie aan, waarin geconstateerd werd dat „de totale capaciteit der wereldtextielindustrie méér dan voldoende was om in de consumptie te voorzien”. Een zachte motie voor een uitgesproken overcapaciteit.

Het Europese Textielcongres in 1949 te Amsterdam gehouden constateerde toen reeds een structurele overcapaciteit van de Europese textielindustrie ¹⁾.

Sinds 1952 is bij de toenemende kapitaalintensiteit der textielindustrie de reeds bestaande noodzakelijkheid van een hoge bedrijfsbezetting en de overgang naar het meerploegen-stelsel nog sterker geworden. De potentiële totale druk op de exportmarkten is dus nog toegenomen. Een toenemende druk, terwijl de totale wereldexport van weefsels voortdurend afneemt, mede door de industrialisatie van tot dusverre wefselimporterende landen. Ondergetekende wees hierop op ettelijke I.C.A.C.-conferenties en Dr W. T. Kroese deed zulks op de Buxtonconferenties in 1952 en 1954 ²⁾.

Dr Kroese wees er ook op dat de groep der continentale Westeuropese landen collectief de grootste textielexporteur ter wereld is.

De Nederlandse textielindustrie vormt een zeer belangrijke post zowel in de Nederlandse export als in die van het Europese continent. De totale textiel- en confectie-industrie, waarin circa 200.000 arbeidskrachten werk vinden, exporteerde in 1953 voor omstreeks f 930 mln, waarvan de katoen-, rayon- en linnennijverheid f 337 mln.

In de wereldexport van katoenen weefsels is Nederland, dank zij een grote inspanning na de oorlog, nummer vijf. In Europees verband kan men stellen dat Nederland relatief de grootste exporteur is naar landen buiten Europa. Ook na een Europese integratie is deze export van vitaal belang voor onze collectieve betalingsbalans. Wij moeten juist integreren om — door grotere series — de collectieve exportpositie te versterken. Het is natuurlijk heel mooi dat wij als Europeanen elkaar wat verkopen, doch hiervan rookt de collectieve schoorsteen niet. Onze uitzonderlijke positie en daarmee ons uitzonderlijk belang voor een toekomstige collectieve betalingsbalans blijkt wel uit de volgende verhoudingen. Terwijl van de Duitse export van katoenen weefsels slechts 8 pCt zijn weg buiten Europa vindt, van de Zwitserse export 28 pCt, zijn deze cijfers voor België en Nederland respectievelijk ongeveer 40 pCt en 66 pCt. In Europees verband vindt men het erg mooi dat Nederland dit al bereikte. Wij zullen echter straks zien dat de deugd niet slechts vaak onbeloond blijft, doch dat haar integendeel nog straf dreigt.

Het is goed dit structurele beeld steeds voor ogen te houden, indien men het probleem van de toelating van Japan tot de G.A.T.T. en derzelve consequenties, alsmede de consequenties van de verlening door Nederland (als een der eerste landen!) van de meest begunstigingsclausule aan Japan gaat bezien.

Politieke factoren zijn grotendeels economische factoren.

De toelating van Japan tot de G.A.T.T. vormt reeds enige jaren een onderwerp op de agenda's van de conferenties van de G.A.T.T. Met de toelating van Japan, in tegenstelling tot die van de meeste andere landen in de naoorlogse jaren, is men zeer voorzichtig geweest. Door verschillende landen, leden van de G.A.T.T., is tegen deze toelating geopponeerd. De reden van deze oppositie is de vooroorlogse ervaring met de lage Japanse kostprijs, de Japanse handelspraktijken en het ook nu ontbreken van behoorlijke waarborgen van Japanse zijde, dat geen herhaling van deze vooroorlogse handelwijze zal plaatsvinden. Hoe dubieus dit punt is, zal hieronder nader worden aangetoond.

Tegenover deze bezwaren tegen de toelating van Japan tot de G.A.T.T., staat het meer algemene politieke aspect, nl. het voorkomen dat men Japan als belangrijke Pacificmogendheid in de armen van de communistische combinatie drijft. Dat deze zgn. politieke factor goedgevoel is, is duidelijk. Nederland is echter niet minder overbevolkt dan Japan en onze textielindustrie is even essentieel voor onze betalingsbalans. De overwegingen om Japan niet aan „political contamination” bloot te stellen hebben er toe geleid, dat men Japan het vorig jaar als onvolwaardig lid tot de G.A.T.T. heeft toegelaten, d.w.z. Japan mocht de besprekingen als waarnemer bijwonen en deel nemen aan de gedachtenwisselingen gedurende de „social events”.

Japan zal echter eerst volwaardig lid van de G.A.T.T. kunnen worden, wanneer het met de meerderheid van de G.A.T.T.-leden op bevredigende wijze, naar de normen van de G.A.T.T., tariefonderhandelingen zal hebben gevoerd. Verschillende leden van de G.A.T.T. hebben zich inmiddels bereid verklaard deze tariefonderhandelingen te voeren, waaronder belangrijke industrielanden

¹⁾ Zie het artikel „Hoe viert men deze sloep?” in „E.-S.B.” van 22 Juli 1953.
²⁾ Zie het artikel „Hoe viert men deze sloep?” in „E.-S.B.” van 22 Juli 1953 en de bijlage bij „E.-S.B.” van 26 Mei 1954: „Verleden, heden en toekomst van de katoenindustrie”, van de hand van Dr W. T. Kroese.

zoals de Benelux, Duitsland, Italië en de Verenigde Staten. Landen als Frankrijk, Engeland, alsmede verschillende leden van het Britse Gemenebest hebben zich hiertoe tot op heden niet bereid verklaard.

Het zijn (hoe kan het anders?) vooral de textielindustrieën en dan inzonderheid de katoenindustrieën, welke zich in de verschillende industriële landen in de afgelopen jaren hebben verzet tegen deze toetreding van Japan. Merkwaardigerwijs hebben in Nederland slechts weinig andere industrietakken dan de textielindustrie hier belangstelling voor.

De reden hiervan is waarschijnlijk, dat de katoenindustrie in de dertiger jaren zeer gevoelig is getroffen door de geforceerde Japanse exporten, althans in veel sterkere mate dan andere takken van de Nederlandse industrie. Tegelijkertijd heeft de katoenindustrie in de na-oorlogse jaren op diverse markten reeds weer het volle gewicht gevoeld van de Japanse concurrentie, zulks in tegenstelling tot andere industrietakken. En de in 1950 door Nederland verleende meestbegunstiging doet nu ook ernstig voor zijn binnenlandse markt vrezende.

De kostenverhoudingen in Japan schijnen thans zodanig te zijn dat met uitzondering van de relatief arbeidsintensieve textielindustrie in het algemeen en de katoenindustrie in het bijzonder, de kosten voor de andere industrietakken nog te hoog zijn om op drastische wijze de andere leveranciers op de wereldmarkt te kunnen onderbieden.

In de na-oorlogse jaren is onder het Amerikaans bestuur het loonpeil in Japan aanmerkelijk omhoog gegaan. De Japanse katoenindustrie maakt momenteel reclame met het feit, dat in tegenstelling tot voor de oorlog de lonen in de Japanse katoenindustrie niet liggen beneden het niveau van de andere Japanse industrietakken. Dit zegt echter nog niets. Volgens de „All Japan Cotton Spinners Association” bedragen de gemiddelde lonen in de katoenspinnerijen in Japan momenteel f 116,60 per maand, waarbij komen f 23 per maand voor sociale verzorging, terwijl die van de andere industrietakken f 142,60 per maand bedragen. Het verschil in deze gemiddelde lonen wordt verklaard door het grote percentage (ca 80 pCt) vrouwelijke arbeidskrachten beneden de 25 jaar, dat in de Japanse katoenindustrie te werk is gesteld. Deze krijgen, incl. de kosten verbonden aan huisvesting en verdere sociale verzorging, een lager loon dan hun mannelijke collega's. Alles bij elkaar bedragen deze lonen echter minder dan de helft van de lonen in Nederland. Bij dezelfde serie-grootte (en de Japanse zal — zolang de Europese integratie er nog niet is — groter zijn) is dit loonverschil dodelijk.

L'histoire se répète. Dual pricing en dreigende devaluatie.

Japan verkeert momenteel in ernstige betalingsbalansmoeilijkheden. Het écart tussen de im- en export leverde een tekort op van \$ 1.263 mln in het fiscale jaar, dat eindigde op 31 Maart 1954. In vergelijking tot het voorafgaande fiscale jaar is dit tekort belangrijk groter geworden als gevolg van de grote vermindering van de Amerikaanse opdrachten voor de oorlogvoering in Korea.

Daarnaast heeft zich in Japan een inflatoire ontwikkeling voorgedaan, welke tot gevolg heeft gehad, dat de vraag op de Japanse binnenlandse markt sterk is gestegen. Teneinde de export te stimuleren heeft de Japanse Regering een zodanige invoerregeling getroffen voor grondstoffen, dat alleen wanneer aangetoond kan worden dat van een voorafgaande grondstoftoewijzing een zeker percentage in verwerkte vorm is geré-exporteerd, de Japanse industrieel een nieuwe toewijzing kan krijgen.

Deze invoerregeling heeft geleid tot (l'histoire se répète) een stelsel van uitgesproken „dual pricing”, waarbij de prijzen in de export aanzienlijk lager liggen dan op de Japanse binnenlandse markt. Precies als vroeger.

Tegen dit systeem van „dual pricing” is door het Internationale Monetair Fonds in Februari van dit jaar bezwaar gemaakt. Dit is aanleiding geweest voor de Japanse Regering om een deflatiepolitiek te gaan voeren in de verwachting, dat door een prijsdaling op de binnenlandse markt de binnenlandse prijzen en exportprijzen gelijk zouden worden en ook tevens de betalingsbalans in evenwicht zou komen.

Het een noch het ander is gebeurd. Reeds wordt in Japan gesproken over een devaluatie van de yen om aan deze moeilijkheden een eind te maken, teneinde op deze wijze de productiekosten, uitgedrukt in de yen, d.w.z. de arbeidskosten, te verlagen. Ook hier schijnt de geschiedenis zich weer te herhalen.

Het is evident, dat door een dergelijke devaluatie, welke momenteel in Japan wordt gepropageerd, de concurrentieverhoudingen zich geheel zullen wijzigen. In het fiscale jaar, eindigende op 31 Maart 1954, bedroeg de waarde van de import \$ 2.600 mln en de waarde van de export \$ 1.337 mln, hetgeen het bovengenoemde tekort van \$ 1.263 mln opleverde. De deflatiepolitiek en het systeem van „dual pricing” hebben niet tot het gewenste resultaat geleid; het is uit deze cijfers zonder meer duidelijk, dat een zeer drastische devaluatie van de yen nodig zal zijn om dit tekort op de betalingsbalans weg te werken.

Door het in betekenis toenemen van andere industrietakken is het relatieve aandeel van de Japanse textielindustrie in de export in vergelijking tot voor de oorlog verminderd. In het fiscale jaar, eindigende Maart 1954, bedroeg het aandeel van de textielexport in de totale Japanse export

.....	36 pCt
dat van metalen en producten	
daarvan	15 pCt
machines	15 pCt
chemische sector	5 pCt
overige producten	29 pCt

Het aandeel van de totale metaalindustrie in de export nadert thans dat van de textielindustrie, niettegenstaande het feit, dat Japanse stemmen zeggen in de metaalsector en de chemische sector moeilijk te kunnen concurreren. Een drastische devaluatie zal dit aspect, naar zij verwachten, wijzigen. Tegelijkertijd hoopt men als gevolg van een devaluatie van de yen de textielexport verder te kunnen uitbreiden.

Als men de economische geschiedenis van Japan in de dertiger jaren herleest, dan ziet men dat deze zich ook hier weer herhaalt. Van de beloofde „beterschap” is nog niet veel te merken. Is het verwonderlijk dat vele leden van de G.A.T.T. deze eerst willen zien en de garantie wensen dat deze „beterschap” ook blijvend is? Is het ook verwonderlijk dat velen, o.a. in Engeland en Frankrijk, zich afvragen waarom toch Nederland, als een der eerste landen, in 1950 aan Japan de meestbegunstigingsclausule verleende? Toch zeker niet voor onze minimale export naar dat land!

De Japanners stellen het exportvraagstuk zuiver kwantitatief. Men kan een kwantum echter nooit los zien van prijzen, timing en verkoopmethoden. Zij verliezen uit het oog, dat het systeem van „dual pricing”, alsmede een eventuele drastische devaluatie van de yen, weerstanden zullen oproepen, welke niet bevorderlijk zijn voor de totale opbrengst van hun export.

Beter dan een wedstrijd in dijkenverhoging is dichting van een economisch zeegat, en dan met sluizen.

Men herinnere zich nu goed het in de aanvang van dit artikel gegeven structurele overzicht, de overcapaciteit, de toenemende druk op de inkrimpende wereldexportmarkt en onze grote en essentiële Nederlandse (óók Europese!) exportbelangen.

Het is op het hierboven genoemde punt, de vrees voor de herhaling van de Japanse vloedgolf der dertiger jaren en het ophogen van de dijken hiertegen, waar een groot gevaar voor onze Nederlandse textielindustrie verscholen ligt. Wanneer nl. Japan volledig lid van de G.A.T.T. zou zijn en dus tariefdiscriminaties onmogelijk worden, dan zouden de opgeroepen weerstanden slechts kunnen resulteren in importbepalende maatregelen (als contingenten enz.) in de diverse landen en hun eventuele overzeese gebiedsdelen, zulks ter bescherming van de industrie van het moederland en de aankomende industrie in de gelieerde gebieden. Doch de dijk, aldaar verhoogd of opgeworpen, keert ook onze importen aldaar. Voor de export van onze industrie zijn wij geheel afhankelijk van de importmogelijkheden in andere landen en hun eventuele overzeese gebieden. Belemmeringen, welke men aldaar tegen de Japanse importen opricht, treffen evenzeer de Nederlandse industrie.

Men verkijke zich niet op de consequenties hiervan. Zij zijn erger dan men, op het eerste gezicht, meent. Zelfs al herinnert men zich dadelijk het veel geprezen doch nu beangstigend feit dat Nederland 66 pCt van zijn export buiten Europa afzet. In deze gebieden neemt de Japanse druk het eerste toe en de eerste verhoging der dijken is daar te verwachten. Reeds indien als direct gevolg onze export naar deze gebieden met de helft of een derde zou verminderen is dit een ramp. Waar de Nederlandse katoen-, rayon- en linnenindustrie omstreeks 42 pCt van haar weefselproductie exporteert (waarvan tweederde „overzee”), zou de halvering van de overzee-export een vermindering van de totale productie in deze tak met omstreeks 14 pCt betekenen. Dit is reeds erg. Doch wat bij de tegenwoordige organisatie der productie een vermindering der gemiddelde bezetting met zegge 14 pCt en een belangrijke vermindering der seriegroote betekent voor de *kostprijs en het concurrentievermogen* op de resterende exportmarkten en op de binnenlandse markt is ieder wel duidelijk.

De concurrentie is daar reeds zeer scherp: er is niet voor niets een industriële overcapaciteit. Doch wij zullen dan op de resterende exportmarkten en op de binnenlandse markt lotgenoten ontmoeten, elders buitengesloten gelijk wij. Allen hongerige wolven die elkaar commercieel

zullen verscheuren. Over rentabiliteit en werkgelegenheid behoeft men dan niet meer te spreken. Deze aanvankelijk resterende markten zullen bovendien wel snel inkrimpen, omdat de landen, wier handen in dezen niet gebonden zijn, de vloed zullen keren vóór de eigen industrie verdrinkt en een grote werkgelegenheid verdwijnt. Een stijgend vloedpeil doet eerst de meest bedreigde polders hun dijken versterken en verhogen, doch dit verhoogt weer de druk op andere dijken, welke men dan ook moet versterken. En angst beklemmt de inzaten van die polder, welks polderbestuur zich te vroeg onttreed van een goed deel der nu nodige keileem en basalt.

Veel rationeler dan de, in kettingreactie, successieve ophoging van al die dijken, is het om deze wedloop in dijkverhoging te voorkomen. En wel door een economisch zeegat te dicht en van een stel sluizen te voorzien.

„Live and let live” is ondeelbaar. Japan een plaats in de zon, doch ons volk niet onverdiend in de schaduw.

Alleen het reëel zien van de feiten geeft reële en duurzame oplossingen. Zowel waterbouwkundig als economisch en daarmede politiek.

Het is een realiteit dat Japan overbevolkt is en moet exporteren om te leven. Het is echter ook een feit dat Nederland nog meer inwoners per oppervlakte-eenheid telt en ook moet exporteren om te leven, en dat een geïntegreerd Europa moet exporteren. Een politiek infectiegevaar dreigt even reëel in Europa als in Japan. En West-Europa ligt nog dichter bij de haard.

Het is echter ook een realiteit dat Japan een totaal ander loonpeil heeft dan Europa en zijn commercie vroeger vaak bedreef op een wijze, welke naar de mening der overigen de grenzen der oirbaarheid overschreed. Zoals „dual pricing”. Japan kende vroeger van het spreekwoord „live and let live” alleen het eerste woord.

Alleen bij voldoende waarborgen dat dit spreekwoord in den vervolge één-en-ondeelbaar is, zou Japan het volledig lidmaatschap van de G.A.T.T. moeten verkrijgen en c.q. kunnen behouden. Ook in de politiek wint op de duur steeds de werkelijkheidszih.

Niemand misgunt het volk van de „Rising Sun” een plaats in de zon. Men vraagt dit volk alleen om waarborgen dat andere volken niet in de schaduw gedrongen worden. Dat ons volk, dat niet als bijv. Engeland en Frankrijk een gegarandeerd stel plaatsen in de zon heeft, deze vraag moet uiten is logisch. Het staat immers met zijn, ook voor West-Europa belangrijke overzeese export, het dichtst bij de schaduwgrens.

Voorburg.

J. WISSELINK.

De Europese conjunctuur

Men behoeft niet ver terug te gaan in de jaargangen der economische tijdschriften om beschouwingen te vinden over de ernstige gevolgen, welke een eventuele inzinking van de Amerikaanse conjunctuur — zelfs al zou deze beperkt van omvang zijn — naar alle waarschijnlijkheid zou uitoefenen op de conjunctuur in de rest van de vrije wereld. Gevreesd werd, dat een Amerikaanse recessie de andere Westerse landen zou meeslepen in een ontwikkeling, die het zo moeizaam bereikte economische herstel weer in belangrijke mate ongedaan zou maken. Deze verwachtingen waren voor een groot deel gebaseerd op de ervaringen met de crises van 1929 en 1937.

De recente geschiedenis heeft echter duidelijk aangetoond dat iedere conjuncturele inzinking eigen karaktertrekken heeft, die het uiterst moeilijk maken om aan de hand van de laatste depressie of recessie bepaalde voorspellingen te doen.

De verwachte Amerikaanse recessie is immers gekomen — 8 pCt daling van de industriële productie in een jaar tijd is geen kleinigheid — doch in Europa duurt de hoogconjunctuur voort en neemt zelfs nog in intensiteit toe. Deze uiteenlopende ontwikkeling heeft thans lang genoeg geduurd om de constatering te wettigen, dat de Europese conjunctuur zich in de laatste tijd heeft losge-

maakt van de Amerikaanse conjunctuur. Wat algemeen verwacht werd is dus niet gebeurd. De voor de hand liggende vraag luidt in dit verband: waarom niet?

Het ligt voor de hand, de verklaring te zoeken in de uiteenlopende ontwikkeling van de bewapeningsuitgaven: in de Verenigde Staten een daling, in Europa een stabilisatie. Aangezien evenwel gelijkblijvende bewapeningsuitgaven geen stimulans voor een conjunctuurstijging kunnen leveren, doch na een aanvankelijk stijgend verloop eer een — door het acceleratieprincipe opgeroepen — reactie teweeg brengen, kan hiermee slechts een verschillende mate van conjunctuurdaling en geen tegengesteld verloop worden verklaard. Voor een meer bevredigend antwoord op de gestelde vraag zal dus iets dieper moeten worden ingegaan op het verband tussen de Amerikaanse en de Europese conjunctuur en op de factoren die in de laatste tijd de Europese conjunctuurbeweging hebben bepaald. Deze punten zullen achtereenvolgens in het kort worden besproken.

De Verenigde Staten en Europa.

De hiervóór bedoelde beschouwingen waren gebaseerd op de gedachte dat een eventuele inzinking van de wereldconjunctuur een aanvang zou nemen in de Verenigde Staten en zich van daaruit zou voortplanten over de andere Westerse landen.

Bij deze opvatting, die de Verenigde Staten als conjunctuurhaard aanwijst, wordt dus een voortplantingsbeweging aangenomen, welke zich van daar uit in verschillende richtingen verspreidt.

Voor ons probleem is het interessant, na te gaan langs welke weg deze Amerikaanse impulsen Europa kunnen bereiken.

Er blijken dan verschillende verbindingslijnen te zijn, die — en dat is van beslissend belang — niet bij iedere Amerikaanse inzinking op dezelfde wijze functioneren.

In de eerste plaats is er het rechtstreekse verband tussen Amerikaanse invoer en Europese afzet. Het mag als bekend worden verondersteld dat de Amerikaanse conjunctuurbeweging in versterkte mate tot uiting pleegt te komen in de invoer, welke immers voor een belangrijk deel slechts van marginale betekenis is voor de binnenlandse economie.

Toch wordt deze invloed gemakkelijk overschat, omdat de Europese uitvoer naar de Verenigde Staten slechts enkele procenten van het totale Europese inkomen uitmaakt. Gezien het feit, dat de Amerikaanse invoer zich thans beweegt op een peil dat ongeveer 10 pCt beneden dat van het vorige jaar ligt, kan het rechtstreekse handels-effect — zelfs wanneer eventuele multiplier-werkingen in aanmerking worden genomen — niet anders dan verdwijnend klein zijn. Dit wordt bevestigd door Neisser en Modigliani, die in het kader van een econometrische studie van de internationale handel tussen de beide wereldoorlogen zgn. voortplantingscoëfficiënten hebben berekend, welke het verband tussen inkomenswijzigingen in verschillende landen aangeven ¹⁾. Voor de jaren 1928, 1932 en 1935 vinden zij wat betreft de relatie tussen het Amerikaanse inkomen en de inkomens van de Westeuropese landen elasticiteiten, welke liggen tussen 0,027 en 0,070. Dit betekent dus dat in die jaren 1 pCt wijziging in het inkomen van de Verenigde Staten leidde tot een gelijkgerichte wijziging van 0,027 pCt tot 0,070 pCt in de Westeuropese inkomens.

Komt aan de directe transmissie van de Amerikaanse

conjunctuur dus geen grote betekenis toe, anders staat het — althans in bepaalde omstandigheden — met de indirecte invloeden.

Van deze is vooral belangrijk de relatie, welke loopt via het internationale credietmechanisme. De grote weerslag van de Amerikaanse ineenstorting in 1929 is niet het minst veroorzaakt door het terugtrekken van Amerikaanse credieten uit Europa. Evenwel is deze situatie thans geheel anders. De dollarpositie oefent geen enkele remmende werking uit op de Europese conjunctuur, daar de dollarhulp zich, ondanks de stabilisatie van de Europese en de daling van de Amerikaanse bewapeningsuitgaven, voorlopig in een stijgende lijn beweegt.

Een andere factor die infecterend kan werken is de psychische invloed. In 1929 ging de Amerikaanse crisis gepaard met een beurspaniek en andere spectaculaire verschijnselen, die hun uitwerking op Europa niet misten. Thans is het keerpunt vrijwel geruisloos gepasseerd, zodat in Europa alleen zij die belangstellen in Amerikaanse statistieken — vermoedelijk zijn dit niet de meest primair-reagerende subjecten! — iets van de Amerikaanse recessie hebben bemerkt.

In de derde plaats kan een indirecte beïnvloeding van de Europese conjunctuur plaatsvinden via de grondstofproducerende landen, voor zover deze als gevolg van het teruglopen van hun uitvoer naar de Verenigde Staten minder uit Europa kunnen invoeren. Dit indirecte handelseffect is voor Europa veelal groter dan het directe, omdat de Amerikaanse invoer van grondstoffen in het algemeen conjunctuurgevoeliger is dan de invoer van eindproducten, de grondstofproducerende landen in sterkere mate dan Europa afhankelijk zijn van hun uitvoer naar de Verenigde Staten en bovendien de omvang van hun invoer overwegend laten hangen van hun deviezensituatie (hier gaat dus vooral het in- en uitvoerargument op). In de huidige constellatie is dit vermoedelijk de voornaamste weg waarlangs de Amerikaanse conjunctuurbeweging zich aan Europa kan meedelen. In het volgende zal mede worden getracht, een antwoord te vinden op de vraag waarom deze factor thans niet werkt.

Europese conjunctuurimpulsen.

Omdat na het verdwijnen van de excessieve na-oorlogse schaarste de omvang van de vraag van overwegend belang is voor de omvang van de productie, moet voor een verklaring van de huidige Europese conjunctuurstijging de ontwikkeling der verschillende bestedingscategorieën worden gezien. Als zodanig worden meest onderscheiden de gezinsconsumptie, de uitvoer, de investeringen en de overheidsbestedingen (excl. overdrachten).

Nagegaan is, wat het beloop van deze grootheden over een recente periode is geweest voor vijf belangrijke Europese industrielanden (Engeland, West-Duitsland, België, Nederland en Zweden). Het laatste halfjaar, waarover volledige gegevens beschikbaar zijn, bleek te zijn October 1953 — Maart 1954. Deze cijfers zijn vergeleken met dezelfde periode een jaar vroeger. Prijswijzigingen zijn zo goed mogelijk uitgeschakeld door correctie aan de hand van de meest in aanmerking komende prijsindices.

Wat de overheidsbestedingen betreft zij vermeld, dat het niet mogelijk bleek, voor delen van een jaar de bewapeningsuitgaven afzonderlijk op te voeren. De gevonden waardebedragen zijn gedeeld aan de hand van de groothandelsprijsindices (materiële uitgaven) en van de salaris- of loonindices (personele uitgaven).

De investeringen zijn berekend door de binnenlandse

¹⁾ Hans Neisser and Franco Modigliani: National Incomes and International Trade, 1953, blz. 124.

productie van investeringsgoederen te vermeerderen met de invoer en te verminderen met de uitvoer van machines en vervoermiddelen. Deflatie heeft plaats gevonden met behulp van de indices van bouwkosten en metalen, op basis van de samenstelling der investeringen.

De verschillende stijgingspercentages zijn vergelijkbaar gemaakt door herleiding aan de hand van het aandeel van de betrokken bestedingscategorie in de totale bestedingen.

Aldus werd de volgende opstelling verkregen.

*Stijging reële bestedingen in October 1953—Maart 1954
in procenten van totale bestedingen in October 1952—
Maart 1953 voor vijf Europese industrielanden*

Gezinsconsumptie	3
Uitvoer naar landen buiten de groep	2
Investeringen in vaste kapitaalgoederen	1
Overheidsbestedingen (excl. overdrachten)	0
Totaal	6

De hier gevonden totale vraagstijging met 6 pCt heeft voor de betrokken landen over dezelfde periode een stijging van de industriële productie met 8 pCt veroorzaakt. Deze cijfers stemmen vrij goed overeen, omdat de andere componenten van de productië (landbouw en diensten) vermoedelijk minder in omvang zijn toegenomen.

Blijkbaar moet de productiestijging over de betreffende periode dus voor de helft aan toeneming van de consumptie en voor een derde aan toeneming van de uitvoer worden toegeschreven. De totale reële overheidsbestedingen zijn gestabiliseerd, zodat deze niet verantwoordelijk kunnen zijn voor de productiestijging van het laatste jaar. Men kan het ook zo zeggen, dat de stabilisatie van de overheidsbestedingen (met name van de bewapeningsuitgaven) dank zij de expansie van de consumptie en de uitvoer de conjunctuurstijging niet heeft onderbroken. Naarmate deze ontwikkeling zich voltrekt komt de hoogconjunctuur op een stevigere basis te rusten, omdat met name de consumptie zich minder wisselvallig pleegt te gedragen dan de bewapeningsuitgaven. Wat de investeringen betreft vormt de woningbouw een harde kern.

De uitvoer naar buiten de groep is voornamelijk gericht op de grondstofproducerende landen. Gezien de stijging welke deze post vertoont blijkt dat deze landen evenmin door de Amerikaanse conjunctuurdaling zijn getroffen. Het ligt voor de hand om de oorzaak hiervan vooral bij de Europese conjunctuurstijging te zoeken. Deze heeft de invloed van de Amerikaanse recessie blijkbaar overgecompenseerd. De Europese landen en de grondstofproducerende landen ondersteunen elkaar dan ook wederzijds. Daarnaast zal er vermoedelijk een „eenmalige” factor in het spel zijn, t.w. de verruiming van de invoerbepalingen, welke tijdens de reactie na de Korea-hausse in het algemeen aanzienlijk waren verscherpt.

Er is geen reden om aan te nemen dat de gunstige ontwikkeling gedurende de eerstkomende tijd niet kan voortduren, temeer omdat de Amerikaanse conjunctuur thans het dieptepunt schijnt te zijn gepasseerd. Hoewel deze blijkens het voorgaande de Europese conjunctuur slechts in geringe mate beïnvloedt, is het Amerikaanse herstel toch van grote betekenis, omdat het gevaar voor een grote ineenstorting, die ongetwijfeld ook Europa zou meeslepen, voorlopig lijkt afgewend. Als toekomstige haussefactor kan verder worden beschouwd de te ver-

(Advertentie)

wachten herbewapening van West-Duitsland. Weliswaar is er in dat land een belangrijke arbeidsreserve aanwezig, doch de verdeling hiervan naar geografisch gebied en beroep is zodanig dat er bij een verdere expansie spoedig knelpunten zullen ontstaan. De Duitse herbewapening zal dan ook vermoedelijk een naar verhouding vrij sterke stimulans zijn voor de industrie van de nabuurlanden.

Alle tekenen wijzen dus op een voorlopige bestendiging van de Europese hoogconjunctuur. De kunst der conjunctuurprognose is nog niet ver genoeg voortgeschreden om haar in staat te stellen, betrouwbare numerieke voorspellingen te doen. De berekeningen welke vorig jaar zijn verricht ter bepaling van de diepte der komende Amerikaanse inzinking liepen dermate uiteen dat er slechts over de te verwachten *richting* der conjunctuurontwikkeling overeenstemming bestond. De voorgaande beschouwing pretendeert ook niet meer te zijn dan een verkenning van de toekomstige ontwikkelingsrichting op korte termijn.

De vraag, of de kans op economische inzinkingen in Europa duurzaam is verminderd, kan alleen worden beantwoord aan de hand van gegevens over de structuur van het economische mechanisme en de omvang en doelmatigheid der conjunctuurpolitiek. Voor zover thans kan worden gezien hebben beide factoren zich, vergeleken met vóór de oorlog, gunstig ontwikkeld. Wat de gewijzigde economische structuur betreft is vooral van belang, dat een groter deel van de economische beslissingen als gevolg van de toegenomen overheidsinvloed onttrokken is aan de invloed van de conjunctuur. In het voorgaande ontmoetten we in dit verband reeds de Amerikaanse hulp, welke in de plaats gekomen is van de vooroorlogse — zeer conjunctuurgevoelige — particuliere credieten, alsmede de woningbouw, die door overheidsbestedingen en overheidssteun grotendeels onafhankelijk is geworden van de conjunctuurbeweging. Ook andere bestedingen, vooral in de sfeer der investeringen, zijn in sterkere mate dan vóór de oorlog onder onmiddellijke overheidsinvloed gekomen. Het spreekt vanzelf dat de toeneming van het aandeel der Overheid in de totale bestedingen niet automatisch stabiliserend behoeft te werken. Hoewel de bestedingen van de Overheid in belangrijke mate onafhankelijk zijn van de conjunctuurbeweging, kunnen zij

uit hoofde van andere oorzaken fluctuaties vertonen en in zoverre zelf storingshaarden vormen. Nodig is daarom tevens een bewuste hantering van de overheidsbestedingen als stabiliserend element. Hier komt vooral de betekenis van de tweede genoemde factor (de conjunctuurpolitiek) naar voren.

Ook op lange termijn bezien is er dus reden tot een zeker optimisme. Wel blijft de Europese economie uiteraard blootgesteld aan exogene storingen, welke met name kunnen voortvloeien uit wijzigingen in de politieke constellatie. Het zou echter te speculatief zijn, hierover bepaalde verwachtingen uit te spreken.

Scheveningen.

F. HARTOG.

Het steenkolenprobleem in België

Structurele kenmerken.

Men weet dat de Belgische kolenmijnen zich uitstrekken over vijf bekkens, waarvan er vier gelegen zijn in het Zuiden des lands ongeveer op de lijn Luik-Mons (de bekkens van Mons, Centre, Charleroi en Luik) en het vijfde zich bevindt in de Limburgse Kempen. Dit laatste bekken, pas op grote schaal in exploitatie genomen na 1918, heeft geleidelijk een steeds belangrijker wordende positie ingenomen in het geheel van het Belgisch mijnbedrijf, terwijl daarentegen de productie van de Zuidelijke bekkens tussen de beide wereldoorlogen niet vooruitging en sedert 1944 zelfs verminderde. Waar deze bekkens in 1938 nog ongeveer 80 pCt van de totale opbrengst voor hun rekening namen, blijkt dit in 1953 slechts voor 68,5 pCt het geval te zijn geweest. Overigens vertoonde het Belgische productiecijfer tijdens het jaar 1938 geen merklijk verschil met dat van het jaar 1953: in 1938 kwam men aan een totaal cijfer van 29,6 mln ton en in 1953 bereikte men 30,06 mln ton. Ongeveer 30 pCt van deze hoeveelheid bestaat uit magere kolen, voor het overgrote deel gedolven in de streken van Luik en Charleroi. De Kempische productie omvat dus vrijwel uitsluitend vette nijverheidskolen.

Ook in de *evolutie* der kosten bestaat er sinds jaren een scherpe tegenstelling tussen het Kempisch bekken en de Zuidelijke bekkens: waar de Kempen zich tot dusver bevond in het stadium der dalende kosten, en deze phase bij aanboring der reserves nog kan verlengen, had het Zuiden te kampen met stijgende kosten. De beide kostencurven sneden elkaar in de jaren 1932-1933 en thans ligt de kostprijs in het Zuiden gemiddeld 20 pCt hoger dan in de Kempen. Onderstaande tabel, gebaseerd op de voorlopige productieresultaten voor het jaar 1953, geeft hieromtrent een duidelijk beeld. Wanneer men de kosten per ton steenkool in de Kempen op 100 stelt, bekomt men:

Borinage	124,2
Centre	113,9
Charleroi-Namur	117,7
Luik	127,1
Waalse bekkens	121

Nochtans komt de *kostenstructuur* in beide gevallen sterk overeen. Het kostprijsverschil is immers in hoofdzaak terug te voeren op de ongunstige geologische situatie van de lagen in het Zuiden. Hieruit volgt een grote dispersie van het rendement der kolenhouwers, zoals blijkt uit de volgende tabel, en dit element is des te gewichtiger naarmate de lonen een belangrijker deel der productiekosten uitmaken. Dit deel bedraagt ca 38 pCt in de Kempen en ca 43 pCt in de Zuidelijke bekkens.

Rendement der kolenhouwers

Borinage	953 kg
Centre	1.037 kg
Charleroi	1.073 kg
Luik	923 kg
Kempen	1.349 kg
België	1.091 kg

Het na-oorlogse kolenprobleem.

Het is tegen deze structurele achtergrond dat men het „kolenprobleem” moet zien, waarover in België reeds jaren druk gediscussieerd wordt, niet alleen in economische kringen maar ook in politieke en sociale milieus. De diepere grond van de kwestie ligt in het feit dat het Belgisch mijnbedrijf traditioneel hogere kostprijzen vertoont dan bij de kolonexploitatie in de omliggende landen het geval is, welke divergentie zich sinds de bevrijding nog heeft geaccentueerd. In het zgn. Rapport Robinson, in 1951 uitgebracht op verzoek van de E.C.A. ¹⁾, kan men lezen dat reeds vóór 1939 de Belgische kolen gemiddeld 30 pCt duurder waren dan die van de andere Europese producenten. Dit verschijnsel vindt in de eerste plaats zijn oorzaak in de hoger vermelde natuurlijke factoren, met name de diepte en de geringe dikte van het grootste deel der geëxploiteerde lagen. De hieruit voortvloeiende handicap kon echter vóór de laatste oorlog overwonnen worden dank zij de uitstekende kwaliteit van de gewonnen steenkolen en tevens door het ten opzichte van de omliggende landen lagere loonniveau. De lage lonen brachten nochtans anderzijds het thans nadelig werkend gevolg mede dat de gewenste modernisatie en rationalisatie in de technische exploitatievoorwaarden in sommige gevallen achterwege bleven. Na de bevrijding kwam er echter, men weet het, een totale omzwaai in de Belgische loonpolitiek met het resultaat dat de lonen in de kolenmijnen voortaan hoger kwamen te liggen dan in vrijwel alle andere Europese nijverheden ²⁾. Tegelijkertijd echter hield de Belgische Regering de hand aan een strenge prijzenpolitiek, waardoor voor de steenkolen een gemiddelde verkoopprijs werd opgelegd, welke de gemiddelde exploitatiekosten niet vergoedde. Het ware echter wenselijk geweest dat de Belgische mijnen gedurende de eerste na-oorlogse jaren de gelegenheid hadden gekregen een grote financiële inspanning te doen om hun uitrusting, verouderd en aangetast ten gevolge van de oorlogsjaren, op het gewenste peil te brengen. Dit is juist voor velen onder hen niet mogelijk gebleken door de beperking der winsten, opgelegd op een ogenblik dat de vraag naar steenkolen zeer intens was en dus de potentiële winsten bij vrije prijsvorming zeer groot waren. Weliswaar kende de Regering tussen 1944 en 1947 belangrijke subsidies toe, maar deze zijn niet in staat geweest de investeringen in voldoende mate op te voeren.

Deze beschouwingen gelden nochtans niet in dezelfde graad voor de verschillende bekkens en meer bepaald

¹⁾ Annales der Mijnen, Juli 1951, blz. 437.

²⁾ Wanneer men de Belgische lonen stelt op 100, was de verhouding in de andere landen als volgt (G. Logelain, *L'Actualité économique et sociale dans l'industrie houillère*, *Annales des Mines*, 1952, blz. 648):

	Begin 1950	Januari 1952
België	100	100
Frankrijk	73	94
Duitsland	56	69
Nederland	58	63
Engeland	49	55

maakt de Kempen een uitzondering. Hier komt inderdaad de toestand veel gunstiger voor en dit is te danken zowel aan de meer recente en voortdurend gemoderniseerde uitrusting als aan de gunstige ligging der kolenlagen.

Deze differentiatie bracht de Belgische Regering in 1947 er toe het zgn. *compensatiestelsel* in te voeren. Een kolenprijs welke ook voor minder begunstigde mijnen zou renderend geweest zijn, was niet mogelijk, omdat men vreesde hierdoor de kolenverbruikende nijverheden al te zeer aan te tasten in hun buitenlandse concurrentiecapaciteit. De beste mijnen en met name deze uit de Kempen, konden nog ruime winsten maken bij een gevoelig lagere kolenprijs en vandaar het besluit tot inrichting van een *solidariteitsfonds*, waarin een gedeelte der winst van de renderende mijnen gestort werd ten voordele van de verlieslatende ondernemingen. Deze laatste konden daarbij nog genieten van andere financiële tegemoetkomingen van staatswege. De bedoeling, welke bij al deze maatregelen steeds voorlag, bestond erin de verkoopprijs der kolen laag genoeg te houden zonder het voortbestaan der bij deze prijs niet renderende mijnen in gevaar te brengen.

Het compensatiesysteem leidde echter niet tot de gewenste resultaten en kon dit ook uiteraard niet, zoals thans vrijwel algemeen erkend wordt. De noodzakelijke inspanning ter wederuitrusting werd er door geremd zowel bij de winstgevende als bij de verlieslatende mijnen, omdat de winststimulans door de vigerende regeling wel zeer beknot werd. Bovendien was men al te licht geneigd tot economisch niet te verantwoorden uitgaven, omdat men soms trachtte, naar gelang het geval, ofwel zijn winst te verminderen ofwel zijn verlies te vermeerderen.

Het systeem der compensatie, gecombineerd met staatstoelagen werd dan ook op 1 October 1949 opgeheven en gedurende 20 maanden vervangen door een beperkt stelsel van degressieve staatssubventies, verleend aan de mijnen, welke een volgens bepaalde voorschriften berekend referentieverlies boekten. Deze maatregel ging gepaard met een wijziging in het barema der kolenprijzen: de prijs van de huisbrandstoffen werd belangrijk verhoogd, hetgeen de voornaamste producenten van deze soort kolen, met name de Luikse mijnen, toeliet hun verlies op te heffen; de prijs van de industriële kolen werd slechts licht gewijzigd, behalve van de cokes-fijnkolen, waar een prijsdaling van 720 tot 640 fr. per ton werd opgelegd. Voor de deficitaire mijnen in de Borinage werd bijzondere hulp voorzien, zoals verder wordt onderlijnd.

Deze inspanning leidde tot niet te onderschatten resultaten: de productie bereikte wederom het vooroorlogse peil en het rendement der ondergrondse arbeiders steeg van een jaargemiddelde van 926 kg in 1949 tot 1.068 kg in 1953. Toch bleven er nog grote moeilijkheden bestaan in verband met bepaalde mijnen in de Borinage, die aanleiding gaven tot het thans actuele

vraagstuk der „marginale” of „deficitaire” mijnen, waarop verder wordt teruggekomen.

Ondanks de gemaakte vooruitgang was het echter inmiddels de Belgische mijnindustrie nog niet mogelijk volkomen onbeschermd in concurrentie te treden met de buitenlandse voortbrengers. Daarom werd in § 26 van de overgangsbepalingen van het E.G.K.S.-verdrag ten behoeve van België in een vereveningsheffing voorzien, welke de mijnen de gelegenheid moest geven gedurende een periode van 5 jaar de nodige aanpassingen door te voeren teneinde hun kostprijs te brengen op een niveau, dat ongeveer overeenstemt met de productiekosten, zoals die, naar mag worden verwacht, op het einde van de overgangperiode zullen zijn in de Gemeenschap. Nog twee andere doeleinden van deze perekwatie zijn in hetzelfde artikel opgesomd, nl. „voorkomen, dat de Belgische ijzer- en staalindustrie door de speciale regeling van de Belgische kolen wordt verhinderd haar prijzen te verlagen tot het op de gemeenschappelijke markt voor staal geldend peil en daardoor niet in die markt kan worden opgenomen. . . .”; tenslotte, de uitvoer van Belgische kolen binnen de gemeenschappelijke markt mogelijk te maken. De vereveningsheffing moet worden opgebracht door de kolenproducenten, waarvan de kostprijs ligt beneden de gemiddelde kostprijs van de Gemeenschap, d.w.z. de Duitse en Nederlandse mijnen. De jaarlijks te fourneren som bedraagt ongeveer B. fr. 675 mln, terwijl een gelijk bedrag door de Belgische Regering wordt toegekend. Om tijdig het eerste doel te bereiken is een investering van ongeveer B. fr. 13 mrd voor de periode 1952-'57 gepland, maar in 1953 werd het vooropgezette doel niet bereikt wegens de financiële druk der voorraden.

De huidige situatie.

Het vereveningssysteem van de E.G.K.S. heeft althans dit gunstig resultaat medegebracht dat de steenkolen voor de Belgische verbruikers ongeveer B. fr. 19 per ton goedkoper zijn geworden, terwijl ook de uitvoer sinds het inwerkingtreden van het verdrag in niet onbelangrijke mate is toegenomen (in 1953 met 26,8 pCt ten opzichte van 1952). Toch is het kolenprobleem de laatste tijd weer in een acute phase getreden, en dit in een dubbel opzicht, met name betreffende de groei van de voorraden en de marginale mijnen.

Sinds meer dan een jaar stijgen in België, zoals overigens ook in Frankrijk en in mindere mate in Duitsland, de kolenvoorraden regelmatig en thans hebben zij het onrustwekkend volume van 4 mln ton overschreden, hetgeen natuurlijk een zware financiële last voor de betrokken ondernemingen uitmaakt. De oorzaak van dit feit ligt gedeeltelijk in de conjuncturele teruggang, welke zich sinds Juni 1953 in de Belgische metaalnijverheid manifesteerde. Zo bereikte in September 1953 de productie van staal 336.293 ton tegen 429.068 ton in dezelfde maand

(Ingezonden mededeling)

NK F
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

met papler geïsoleerde kabels
 voor zwakstroom en sterkstroom
 koperdraad en koperdraadkabel
 kabelgarnituren, vulmassa en olie

van het jaar 1952. Waar in 1952 maandelijks gemiddeld 708.921 ton kolen werden geleverd aan de cokes-, gas- en agglomeratiefabrieken, bedroeg dit maandgemiddelde in 1953 slechts 634.847 ton.

Naast de conjuncturele factor leggen echter ook bepaalde elementen op langere termijn wellicht nog meer gewicht in de weegschaal ten nadele van de kolennijverheid. Inderdaad, omwille van de lagere kostprijs bestaat er in de nijverheid een sterke neiging om kolen als brandstof meer en meer te vervangen door residuprodukten van de petroleumraffinaderijen, terwijl ook de technische vooruitgang een meer rationele aanwending van de kolen, bijzonder van producten van mindere kwaliteit zoals schlamm, mogelijk heeft gemaakt. Men heeft uitgerekend dat, terwijl de industriële productie van 1949 tot 1953 in België met 18,8 pCt toenam, het verbruik van steenkool als brandstof door de industrie (transport inbegrepen) met 13,6 pCt verminderde. Indien de verhouding productie/verbruik in 1953 dezelfde ware gebleven als in 1949, dan zouden 4,7 mln ton meer steenkolen zijn verbruikt. Dit betekent derhalve dat de relatieve consumptie gedaald is met 27,3 pCt.

Het ligt voor de hand dat de ongunstige invloed zowel van de conjuncturele teruggang als van de structurele verandering in het verbruik zwaarder woog ten gevolge van de, in vergelijking met het buitenland, hoge prijs der steenkolen. De prijzen van de cokes-fijnkolen op de mijn waren einde 1953 B. fr. 703, tegen ongeveer B. fr. 604 in de Ruhr en B. fr. 674 in Nederlands-Limburg. De scheikundige nijverheid, de siderurgie en de electriciteitscentrales beklagen zich dan ook zeer over deze toestand, welke hen niet alleen verplicht de substitutie van kolen door andere producten zover mogelijk door te voeren, maar bovendien de kostprijs van hun productie zeer belast en derhalve hun concurrentie op de buitenlandse markten erg bemoeilijkt. Het lijdt dan ook geen twijfel dat de expansie van de Belgische nijverheid ten eerste zou gebaat zijn met een verlaging van de verkoopprijs der steenkolen. In dit verband nu stelt zich eveneens het probleem der marginale mijnen.

Toen op 1 October 1949 het stelsel der subventies in

zwang werd gebracht, deed zich voor een vijftal mijnen in de Borinage de noodzakelijkheid voor daarenboven nog speciale hulpmaatregelen te treffen. Deze maatregelen bestonden in de verlening van aanvullende toelagen, voorzien gedurende een periode van vijf jaar, evenals van kredieten tegen lage interest en terugvorderbare voorschotten, waarop geen interest moest worden betaald. Voor drie der betrokken mijnen is echter voor enige maanden komen vast te staan dat ook deze bijzondere hulp niet voldoende aarde aan de dijk bracht en dat een verhoging der toegekende voordelen noodzakelijk bleek. Het probleem werd plotseling sterk onder de aandacht van de publieke opinie gebracht toen de Cockerill-Vennootschap einde 1953 mededeelde dat zij besloten had over te gaan tot de sluiting van de haar toebehorende „marginale” mijn. Deze mededeling leidde tot politieke en sociale beroering in de Borinage, waar men vreest dat de sluiting zeer noodlottig zal worden voor het inkomenspeil van de streek.

De toenmalige Regering bewerkte voorlopig uitstel van de aangekondigde maatregel dank zij bijzondere hulp. Inmiddels werd een E.G.K.S.-commissie van experts verzocht te onderzoeken of de betrokken mijnen nog rendabel te maken zijn, en onder welke voorwaarden. Deze commissie is nog niet klaar gekomen met haar verslag en onlangs werd het huidige regime tot 31 October a.s. verlengd. Inmiddels heeft toch de Minister van Economische Zaken verklaard dat de Regering zich bij haar uiteindelijke beslissing zal laten leiden door de conclusies der deskundigen. Zeker is dat een eventuele wederinvoering der compensatie economisch nadelig zou zijn voor de verdere ontplooiing van het Kempisch bekken en dus uiteindelijk ook de door de industrie zozeer gewenste kostprijsverlaging der steenkolen zou remmen.

De economische aspecten van het hele vraagstuk zijn vrij duidelijk en dit wordt ook door niemand op ernstige gronden betwist. De moeilijkheid ligt echter in het feit dat men bij het zoeken naar een oplossing allerhande extra-economische beschouwingen in het midden brengt, welke er toe leiden het uitzicht op 's lands reël economisch belang te vertroebelen.

Tongeren.

V. NEESEN.

Het woningtekort in Nederland en het inlopen van dit tekort

Drs J. C. Jansse te 's-Gravenhage schrijft ons:

Naar aanleiding van het artikel van Drs W. C. Kroft, „Het woningtekort in Nederland en de provinciale woningcontingenten”, gepubliceerd in Economisch-Statistische Berichten van 21 Juli jl., zou ik, gaarne het volgende opmerken. Daarbij wil ik mij volledig beperken tot de volgende kernpunten van zijn betoog:

1. het woningtekort kan voor Nederland op 1 Januari 1953 worden berekend op rond 319.000;
2. dit woningtekort ad 319.000 zal eerst in 1969 kunnen worden ingelopen, waarbij door hem wordt gesteld, dat er voor de toekomst driejaarlijks ruim 60.000 woningen kunnen worden gebouwd ter voorziening in het woningtekort.

Er zijn dus twee kerngetallen, waarop de conclusies in zijn artikel zijn gegrond, met name een woningtekort van 319.000 en een aanbouw van rond 20.000 woningen per jaar om deze achterstand te kunnen inlopen. Zó deze

kerngetallen onjuist zijn; en ik meen dit hieronder te kunnen aantonen, dan wordt aan zijn betoog alle bewijskracht ontnomen.

Van verschillende kanten zijn reeds woningtekortberekeningen gepubliceerd, waarvan de uitkomsten zeer sterk varieerden en wel voor zover mij bekend van circa 80.000 tot meer dan 600.000. De verschillen in de uitkomsten van deze berekeningen waren alle terug te voeren tot afwijkingen in de veronderstellingen, welke ten grondslag lagen aan de bepaling van de omvang van de woningbehoefte en de woningvoorraad, waaruit het woningtekort resulteerde.

Drs Kroft zoekt, echter aansluiting aan officiële gegevens en baseert zijn betoog op een berekeningswijze, welke in grote lijnen overeenstemt met de methode van de Centrale Directie van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting voor de raming van de toeneming van de woningbehoefte door natuurlijke bevolkingsgroei. Hoewel hij tevens gebruik maakt van dezelfde veronderstellingen

ten aanzien van de woningbehoefte en de woningvoorraad, blijken de door hem verkregen uitkomsten echter aanmerkelijk af te wijken van die, welke door de Centrale Directie zijn gepubliceerd.

Omdat dit vraagstuk betrekking heeft op de voor ons gehele volk zo belangrijke woningvoorziening, leek het mij wenselijk aan de hand van de betreffende publicaties van de Centrale Directie ¹⁾ na te gaan, waarop de hierboven vermelde verschillen berusten en hoe zij zijn te verklaren.

Ad 1. Het woningtekort in Nederland op 1 Januari 1953.

Wanneer men zich afvraagt waaruit de berekeningsmethode van de Centrale Directie bestaat en op welke wijze de uitkomsten worden verkregen, dan kan aan de publicaties van genoemde Dienst hieromtrent het volgende worden ontleend. Ik zal mij daarbij onthouden van de technische details van de berekeningsmethodiek, doch het lijkt mij voor een juist begrip wel nodig, na te gaan wat voor de bepaling van de omvang van het woningtekort door de Centrale Directie tot de woningbehoefte en tot de woningvoorraad wordt gerekend.

Wat de *woningbehoefte* betreft, is uitgegaan van de veronderstelling, dat elk „gezin” (huishouding van 2 of meer personen) woningbehoevend is en dus ook een woning zal betrekken, indien er geen sprake zou zijn van een woningtekort. Teneinde terzake een éénheid te verkrijgen, werd uitgegaan van één van de beide normen van het Centraal Bureau voor de Statistiek, met name van de norm, die tot de hoogste uitkomsten voert, en waarbij woningbehoevend zijn gesteld alle huishoudingen van 2 of meer personen en de huishoudingen van 1 persoon, die alleen of als hoofdbewoner een woning bewonen. Tevens werd rekening gehouden met een aantal samenwoningen, dat ten gevolge van bepaalde woongebruiken als blijvend kan worden aangemerkt, doch daarop kom ik nader terug.

Onder de *woningvoorraad* worden gerekend alle woningen die een samenwoning kunnen opheffen, waaronder dus tevens zijn begrepen de woningen in huurrechtelijke zin — de tweede en volgende delen in woningen met deelwoningen — omdat de bewoners van deze „deelwoningen” over een afzonderlijke woonruimte beschikken met een eigen keuken en toilet.

Ten aanzien van de omvang van de „normatieve woningbehoefte” kan de berekeningswijze kort als volgt worden geschetst.

Bij de berekeningen zijn drie termen als een begrip gehanteerd, met name de normatieve woningbehoefte, het aantal theoretisch woningbehoevende vrouwen (dat zijn de vrouwen, die gehuwd of gehuwd geweest zijn) en het woningbehoefte-quotiënt. De beide eerstgenoemde grootheden zijn op 31 Mei 1947 exact te bepalen met behulp van de gegevens van de volkstelling. Het woningbehoefte-quotiënt, dat de verhouding aangeeft tussen de normatieve woningbehoefte en het aantal theoretisch woningbehoevende vrouwen op 31 Mei 1947, wordt na die datum constant gedacht.

Als gevolg van een uitbreiding van de statistiek van de loop der bevolking, welke na de volkstelling van 1947 heeft plaats gevonden, kan door het C.B.S. voor Nederland als totaal de bevolking naar leeftijd en burgerlijke staat per 31 December van elk jaar worden vastgesteld. Daarmede wordt dus ook het aantal theoretisch woning-

De Maatschappij die z er bijzondere voordelen biedt

**ZWITSERSCHE MAATSCHAPPIJ
VAN LEVENSVZERKERING EN LUFRENTE**

Herengracht 500 - Amsterdam - Telefoon 37171

(Advertentie)

behoevende vrouwen voor Nederland exact bijgehouden en kan de normatieve woningbehoefte van jaar tot jaar worden berekend met behulp van het eerdergenoemde woningbehoefte-quotiënt ²⁾.

Hieronder volgt nu een schematisch overzicht van de resultaten, welke met de vermelde berekeningswijze worden verkregen. Ter vergelijking zullen daarbij de cijfers van Drs Kroft tussen haakjes worden vermeld.

<i>31 Mei 1947:</i>	
Theoretisch woningbehoevende vrouwen	2.324.438 (2.285.470)
Normatieve woningbehoefte	2.372.213 (2.371.579) ³⁾
Woningbehoefte-quotiënt	$\frac{2.372.213 (2.371.579)}{2.324.438 (2.285.470)} = 1,0206 (1,0377)$
<i>1 Januari 1953:</i>	
Theoretisch woningbehoevende vrouwen	2.600.856 (2.600.856)
Woningbehoefte	$1,0206 (1,0377) \times 2.600.856 = 2.654.434 (2.698.908)$
Woningvoorraad	2.380.062 (2.380.062) ⁴⁾
Woningtekort	$2.654.434 (2.698.908) - 2.380.062 = 274.372 (318.846)$

Uit dit overzicht blijkt, dat Drs Kroft een tekortcijfer voor Nederland berekent dat ruim 44.000 te hoog is en wel voornamelijk als gevolg van een onjuist basisgegeven waarvan door hem gebruik werd gemaakt. Hij gaat nl. uit van een aantal van 2.285.470 theoretisch woningbehoevende vrouwen op 31 Mei 1947, terwijl dit aantal volgens de gegevens van de volks- en beroepstelling 2.324.438 bedraagt.

Door uit te gaan van de normatieve woningbehoefte, waarbij *alle* „gezinnen” en nog een aantal alleenwonenden woningbehoevend worden gesteld, verkrijgt men dus een woningtekortcijfer van ongeveer 275.000 op 1 Jan. 1953. Het C.B.S. komt vrijwel tot hetzelfde resultaat ⁴⁾.

Bij de vaststelling van het landelijke woningtekortcijfer houdt de Centrale Directie blijkens het jaarverslag over 1953 echter bovendien rekening met een aantal samenwoningen van blijvende aard, welke voortvloeiën uit bepaalde woongebruiken en uit dien hoofde als „traditionele samenwoningen” kunnen worden aangemerkt. Onafhankelijk van het meer of minder ruime aanbod op de woningmarkt zullen dergelijke samenwoningen steeds blijven optreden en objectief gezien kan deze toestand geen bezwaar opleveren. De traditionele samenwoningen, welke vooral in sommige plattelandsgedieden veel kunnen voorkomen, treden echter ook op in gebiedsdelen met een stedelijk karakter. Ik denk hierbij bijv. aan de huishoudingen die uit een weduwe met 1 of meer kinderen bestaan en die in vele gevallen tot een blijvende samenwoning leiden. Ook is in de steden het verschijnsel bekend, dat men aan een samenwoning in een woning op

¹⁾ Uitdrukkelijk dient te worden vermeld, dat deze statistische gegevens alleen beschikbaar staan voor Nederland en niet voor de provincies en gemeenten.

²⁾ Zowel t.a.v. de normatieve woningbehoefte op 31 Mei 1947 als t.a.v. de woningvoorraad zijn naderhand door het C.B.S. enkele correcties aangebracht, welke echter slechts weinig invloed hebben op de resultaten van de berekening.

³⁾ Het C.B.S. heeft voor de bepaling van de woningbehoefte en het woningtekort voor Nederland een methode ontwikkeld, waarbij de mutaties van de gezinshoofden (hoofden van huishoudens) sinds 31 Mei 1947 worden berekend. Deze berekeningswijze leidt tot practisch dezelfde uitkomst als die van de Centrale Directie, met name een woningtekort van 276.000 op 1 Januari 1953; indien zowel t.a.v. de woningvoorraad als t.a.v. de woningbehoefte op 31 Mei 1947 wordt uitgegaan van dezelfde veronderstellingen (zie de betreffende publicatie van het C.B.S. in „Statistische en Econometrische onderzoeken”, 4e kwartaal 1952).

⁴⁾ Jaarverslagen over 1950 t/m. 1953 van de Centrale Directie en de Prognosestudies, welke zijn gepubliceerd in het Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw (Juli-Augustus 1951, November 1951 en April 1952).

een bepaalde stand de voorkeur geeft boven een afzonderlijke woning in een omgeving van geringere allure.

De hierboven omschreven blijvende samenwoningen zijn door de Centrale Directie in de tekortcijfers verdisconteerd door de normatieve woningbehoefte te verminderen met 2 pCt, hetgeen steun vindt in de gegevens voor de betreffende situatie in 1930. Volgens de gegevens van de Woning- en gezinstelling kan het aantal samenwoningen in 1930 worden gesteld op ongeveer 2,5 pCt. Het ruime aanbod op de woningmarkt in die dagen geeft grond voor de veronderstelling dat de uitkomsten op dat tijdstip het aantal samenwoningen met een blijvend karakter sterk zullen benaderen.

Het landelijke woningtekortcijfer op 1 Januari 1953, dat in het laatst verschenen jaarverslag van de Centrale Directie is gesteld op rond 225.000, werd dus verkregen door de op die datum berekende normatieve woningbehoefte te verminderen met 2 pCt.

Ad 2. Het inlopen van het woningtekort.

Indien Drs Kroft stelt, dat er voor het inlopen van het woningtekort gedurende de periode 1954-1956 slechts ruim 60.000 woningen ter beschikking staan, dan is dit een denkfout, die blijkbaar het gevolg is van het feit dat hij de consequenties van de wijze van verdeling van het voor de jaren 1954-1956 beschikbare aantal woningen over de provincies ⁵⁾ niet geheel heeft doorzien. Met name heeft hij over het hoofd gezien dat het woningtekort in feite eveneens zal worden ingelopen met de toewijzing van de woningcontingenten, die vooralsnog voor bijzondere doeleinden in reserve zijn gehouden. Een uitzondering dient daarbij slechts te worden gemaakt ten aanzien van het voor vervangingsdoeleinden gereserveerde woningcontingent. Een en ander kan met het volgende overzicht, dat voor de jaren 1954-1956 geldt, worden verduidelijkt (de cijfers zijn afgerond; de gemiddelde jaarcijfers zijn tussen haakjes vermeld).

Totale aanbouw van woningen	195.000 (65.000)
Vermeeoering woningbehoefte door:	
natuurlijke bevolkingsgroei	107.000 (36.000)
vervanging	12.000 (4.000)
	+
	119.000 (40.000)
Vermindering woningbehoefte door:	
buitenlandse migratie ⁶⁾	20.000 (7.000)
	-
Totale toeneming woningbehoefte	99.000 (33.000)
Beschikbaar voor het inlopen van het woningtekort	96.000 (32.000)

In plaats van met ruim 60.000, zoals Drs Kroft meent, kan het woningtekort gedurende de jaren 1954-1956 dus worden ingelopen met 96.000, of wel gemiddeld 32.000 per jaar.

Hoewel de toeneming van de behoefte door de natuurlijke bevolkingsgroei een kromlijnige curve vertoont, zodat deze behoefte in de jaren na 1956 gemiddeld met enkele duizenden zal verminderen, staat tegenover deze vermindering een vrijwel even grote toeneming van het aantal woningen, dat volgens de verwachtingen benodigd zal zijn voor de minimale vervangingsbehoefte. Daarom is het aannemelijk, dat het woningtekort ook na 1956 zal kunnen worden ingelopen met ongeveer 32.000 per jaar, indien een jaarlijkse aanbouw van gemiddeld 65.000 woningen verzekerd zal zijn. In dat geval zal het woningtekort in het jaar 1960 zijn ingehaald.

Uit de bovenstaande uiteenzetting kan dus worden geconcludeerd:

1. dat de zo hoge uitkomsten, die Drs Kroft becijferde

⁵⁾ Zie het jaarverslag over 1953 van de Centrale Directie.

⁶⁾ Als gevolg van de binnenlandse migratie zal de woningbehoefte voor het land als geheel uiteraard geen wijziging ondergaan.

voor de woningbehoefte en het woningtekort op 1 Januari 1953, het gevolg zijn van het gebruik van onjuiste basisgegevens;

2. dat hij bij zijn beschouwingen omtrent de tijdsduur, waarbinnen het woningtekort zal kunnen worden ingelopen, niet heeft onderkend dat terzake eveneens rekening dient te worden gehouden met de voor bijzondere doeleinden gereserveerde woningcontingenten;

3. dat als gevolg hiervan alle grond wordt ontnomen aan zijn conclusie dat het woningtekort eerst omstreeks 1969 kan worden ingelopen, indien ook na de periode 1954-1956 eenzelfde aantal woningen (65.000) per jaar zal worden gebouwd.

Naschrift.

In zijn ingezonden stuk stelt Drs J. C. Jansse, dat een tweetal kerngetallen in het door hem becriteerde artikel als niet juist moeten worden beschouwd. Voortbouwend op de critiek t.a.v. deze beide belangrijke gegevens, komt hij tot de slotsom, dat aan de conclusies van het genoemde artikel alle bewijskracht is ontnomen. Temeer waar het hier een uitermate belangrijke zaak betreft zal ik zeer gaarne zijn critiek op deze twee kernpunten aan een beschouwing onderwerpen.

a. Het woningtekort in Nederland op 1 Januari 1953.

Na een inleiding en een uiteenzetting van de methodiek gevolgd bij de berekening van het woningtekort in Nederland bij de Centrale Directie geeft Drs Jansse een schema van de resultaten, waartoe deze berekeningswijze ¹⁾ voert. De door mij geproduceerde cijfers worden tussen haakjes ter vergelijking opgenomen. De conclusie, waartoe de heer Jansse op grond van dit schema komt, is m.i. juist. Inderdaad is door mij een tekortcijfer berekend, dat ruim 44.000 te hoog is. Mijn basiscijfer van 2.285.470 theoretisch woningbehoevende eenheden op 31 Mei 1947 is onjuist. Dit aantal dient te zijn 2.324.438. Via de hierdoor te berekenen lagere woningbehoeftequotient komt men tot een reële woningbehoefte van rond 275.000 op 1 Januari 1953.

Met de gevolgtrekkingen van de Centrale Directie ten aanzien van een aantal samenwoningen van blijvende aard, de zgn. „traditionele samenwoningen”, welke de heer Jansse vervolgens behandelt, ben ik het echter niet eens. Voor deze „traditionele samenwoningen” wordt een correctie gemaakt door de reële woningbehoefte met 2 pCt te verminderen. Dit correctiecijfer wordt ontleend aan de Woning- en Gezinstelling van 31 December 1930, volgens welke telling het aantal samenwoningen op dat tijdstip gesteld kan worden op ongeveer 2,5 pCt.

Het is voor mij een vraag, of deze toestand objectief gezien geen bezwaar oplevert. In dit verband is het misschien nuttig te wijzen op een artikel in het Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw van October 1953 ²⁾. In dit artikel wordt gesteld, dat een groot aantal samenwoningen omstreeks 1930 werd veroorzaakt door een tekort aan een bepaalde soort woningen, in dit geval kleine woningen voor het kleine gezin. Er kon dus over het geheel een overschot aan woningen bestaan, gelijktijdig met het bestaan van een tekort aan bepaalde typen woningen.

Er is echter nog een andere reden, waarom ik het onge-

¹⁾ Om misverstand te voorkomen zij hier medegedeeld, dat het volgens de heer Jansse door de Centrale Directie gebruikte begrip theoretische woningbehoefte afwijkt van het door mij gehanteerde begrip theoretische woningbehoefte. De Centrale Directie gaat uit van alle gehuwde of gehuwd geweest zijnde vrouwen, terwijl ik ben uitgegaan van het aantal niet ongehuwde vrouwen van 20 jaar en ouder.

²⁾ Drs H. van der Weyde: „De omvang van de woningnood”, Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw, October 1953.

wenst acht een aftrekpost te maken voor het aantal blijvende samenwoningen. Wanneer men namelijk rekening wenst te houden met het optreden van dit vooroorlogs verschijnsel, dan eist de billijkheid, dat men dit ook met andere toentertijd optredende verschijnselen doet. Ik doel hier op het voor de oorlog bestaande geval van de woningreserve. Voor ons land als geheel wordt een reserve van 2 pCt redelijk geacht. Eigenlijk dient dus de reële woningbehoefte met 2 pCt te worden verhoogd. In mijn artikel heb ik er in een noot op gewezen, dat ik met de invloed van deze reserve geen rekening heb gehouden, omdat ik het bereiken van een vooroorlogse positie voorlopig nog onbereikbaar acht.

Concluderend meen ik dus, dat het woningtekort op 1 Januari gesteld moet worden op 275.000 en niet op 225.000, zoals de heer Jansse doet. Terecht stelt laatstgenoemde, dat het C.B.S. in Statistische en Econometrische Onderzoekingen 4e kwartaal 1952 van hetzelfde cijfer (ongeveer 275.000) uitgaat. Het C.B.S. past echter geen aftrek toe van 2 pCt met het oog op de traditionele samenwoningen. Dit vermeldt de heer Jansse niet.

b. Het inlopen van het woningtekort.

In de Algemene Beschouwingen, welke de Centrale Directie in haar Jaarverslag over 1953 geeft (hoofdstuk I, blz. 11), wordt de verwachting uitgesproken, dat tenminste 25.000 woningen per jaar op het tekort zal worden ingelopen. Men komt tot dit cijfer, door, uitgaande van een aanbouw van 65.000 woningen per jaar, een aftrek te maken van maximaal 35.000 woningen uit hoofde van de natuurlijke bevolkingsgroei, benevens een aftrek voor krotopruijing. Driejaarlijks kunnen aldus 75.000 woningen op het tekort worden ingelopen.

Drs Jansse is blijkbaar een andere mening toegedaan en acht het mogelijk, dat er driejaarlijks 96.000 woningen beschikbaar zullen komen tot het inlopen van het woningtekort.

Bij de berekening van dit aantal gaat de heer Jansse uit van het totaal beschikbare bouwcontingent van 195.000 woningen. Dit aantal wordt verminderd met 107.000 woningen ter dekking van de gestegen woningbehoefte uit hoofde van de natuurlijke bevolkingsgroei en met 12.000 woningen (inclusief reserve) benodigd voor vervanging, in totaal dus met 119.000 woningen. Aangezien mijn opponent echter van mening is, dat door buitenlandse migratie de woningbehoefte met 20.000 zal verminderen, concludeert hij, dat de totale woningbehoefte met 99.000 zal toenemen.

Voor het inlopen van het woningtekort komen dus beschikbaar $195.000 - 99.000 = 96.000$ woningen per drie jaar.

Enkele bezwaren zijn tegen de hier gegeven voorstelling wel aan te voeren. Ik moet er dan op wijzen, dat het onjuist is uit te gaan van het totaal aantal te bouwen woningen van 195.000. Van laatstgenoemd aantal is voor de periode 1954-1956 een aantal van 174.000 woningen rechtstreeks verdeeld, zodat een aantal van 21.000 voorlopig achter de hand wordt gehouden. In het Jaarverslag van de Centrale Directie wordt gezegd, dat deze reserve „beschikbaar is voor extra-contingenten met het oog op de watersnoodschade in de rampgebieden, de woningbouw in de vrije sector, de defensiebehoefte, de gereparatie e.d.”. Wat ik voor e.d. moet lezen, weet ik niet. Wel weet ik, dat van de vier genoemde punten alleen de woningbouw in de vrije sector en de woningbouw voor defensiebehoefte kunnen bijdragen tot het inlopen van het woningtekort. De andere factoren doen het tekort daar-

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

HERENGRACHT 450 - AMSTERDAM

Internationaal handelscontact

Financiering van de buitenlandse handel

(Advertentie)

entegen toenemen. Omtrent de grootte van de invloed van elk der factoren worden geen gegevens verstrekt, zodat niet is te bepalen of het saldo woningbehoeftevermeerderend of -verminderend zal werken. In elk geval vind ik geen aanleiding te veronderstellen, dat deze reserve van 21.000 woningen zal bijdragen tot vermindering van het woningtekort.

Natuurlijke bevolkingsgroei.

Een vermeerdering van de woningbehoefte door natuurlijke bevolkingsgroei van 107.000 eenheden berust op een prognose en is als zodanig uiteraard moeilijker voor critiek vatbaar. Wanneer echter het woningtekort in 1965 niet opgeheven zal zijn en in het onderstaande meen ik te kunnen bewijzen, dat dit bij het huidige bouwtempo het geval zal zijn, dan zal het op dit tijdstip bestaande woningtekort weer de neiging hebben te stijgen. Ik doel hier op de consequentie van de zeer hoge geboortecijfers in Nederland in de eerste na-oorlogse jaren. De in die jaren geboren kinderen zullen dan tot de huwbare leeftijdsklassen behoren, wat noodzakelijk tot gevolg zal hebben, dat de frequentie der huwelijken aanzienlijk zal gaan stijgen. Men dient zich van dit verschijnsel goed bewust te zijn. Het cijfer van 107.000 is voor de toekomst eerder te laag dan te hoog gerekend. Het aantal meisjes van 5-19 jaar bedroeg in Nederland op 31 December 1952 ongeveer 1.348.000. Het aantal vrouwen van 20-34 jaar bedroeg op dezelfde datum 1.161.325, waarvan 695.212, dus 60 pCt gehuwd. Toepassing van dit percentage op de 1.348.000 5-19 jarigen op 31 December 1952 geeft een aantal gehuwde vrouwen van 808.800, d.w.z. ruim 113.000 gehuwde vrouwen uit de leeftijdsklassen 20 t/m 34 meer dan op 31 December 1952³⁾.

Migratie.

In een noot zegt de heer Jansse, dat door de binnelandse migratie de woningbehoefte voor het land als geheel uiteraard geen wijziging zal ondergaan. Opgemerkt dient echter, dat dit voor delen van het land wel het geval zal zijn. In een beschouwing, die de Nieuwe Rotterdamse Courant van 17 Augustus 1954 aan het bewuste artikel wijdt, wordt de vrees uitgesproken, dat de gemeenten met de grootste tekorten vrij lang in de toekomst met een ernstig woningtekort zullen hebben te kampen, ook wanneer men kan spreken van een opheffing van het landelijk tekort. Het feit, dat er dan gebieden zullen zijn met woningoverschotten zal de gebieden met de tekorten niet helpen. De heer Jansse heeft wellicht over het hoofd gezien, dat ik in mijn artikel

³⁾ De invloed van de sterftekansen op het verloop van het aantal 5-19 jarige meisjes gedurende de periode 1952-1965 is zeer gering. Er is derhalve geen correctie voor gemaakt.

veel aandacht heb besteed aan de grote regionale verschillen in de woningtekorten.

Wat de buitenlandse migratie betreft, gaat de heer Jansse er van uit, dat de woningbehoefte hierdoor zal verminderen met 20.000 eenheden per drie jaar. De Centrale Directie gaat uit van het vrijkomen van 13.605 woningen in de periode 1954-1956.

Een essentieel punt bij het beoordelen van de invloed van de buitenlandse migratie op de woningbehoefte in Nederland is de immi- en emigratie van gezinnen, die een wijziging van de woningbehoefte veroorzaken. Het beeld nu, dat de statistieken omtrent de buitenlandse migratie over de jaren 1950 t/m 1952 verschaffen is gevarieerd. Het jaar 1950 gaf een positief vestigingsoverschot te zien van 6.381 gezinnen, de jaren 1951 en 1952 een negatief vestigingsoverschot van resp. 2.992 en 7.836 gezinnen. Hoe de toekomstige buitenlandse migratie zal verlopen valt niet nauwkeurig te zeggen. Inderdaad valt te verwachten, dat de emigratie aanzienlijk zal blijven. Omtrent de toekomstige immigratie valt minder concreets te zeggen. Het is echter niet denkbeeldig, dat het verschijnsel van sterke repatriëring, dat in 1950 viel waar te nemen, zich in de toekomst weer zal voordoen, getuige de moeilijkheden, die Nederlanders in Indonesië ondervinden. Bovendien meen ik te mogen zeggen, dat de neiging om ons land te verlaten in de toekomst waarschijnlijk geringer zal zijn, indien het welvaartspeil in het huidige tempo blijft stijgen, terwijl de neiging tot vestiging zal toenemen.

Vervanging.

Langzamerhand is in Nederland de gedachte gemeengoed geworden, dat de krotopruijing en sanering meer aandacht zullen moeten krijgen, gelijktijdig met het verder inlopen van het woningtekort. Dit niet alleen om de zo gewenste sanering in versnelde mate voortgang te doen vinden, maar tevens om een te sterke terugval in de bouwactiviteit, nadat het tekort is ingelopen, te voorkomen. In het jaarverslag over 1953 van de Centrale Directie wordt gesproken over een krotopruijingsprogramma van 20.000 woningen per jaar op dat tijdstip. Voor de periode 1954-1956 is voor krotopruijing en sanering een driejaarlijks contingent van 12.000 woningen uitgetrokken. Om het driejaarlijks programma van 60.000 te bereiken, zal dit aantal van 12.000 in de toekomst aanzienlijk moeten worden verhoogd. Het is dan ook in strijd met de werkelijkheid, wanneer Drs Jansse dit aantal van 12.000 woningen voor de toekomst constant houdt. Dit aantal zal in de volgende contingenteringsperioden aanzienlijk moeten worden verhoogd, in het bijzonder, wanneer, zoals de heer Jansse verwacht, het woningtekort in 1960 zal zijn opgeheven. De overgang dient immers geleidelijk te geschieden en daarom is het gewenst het beschikbaar aantal woningen voor krotopruijing en sanering reeds in de komende jaren te verhogen. Deze aldus toegewezen woningen zullen dan niet beschikbaar zijn voor het inlopen van het tekort.

De in het bovenstaande gegeven overwegingen zijn voor mij aanleiding bezwaar te maken tegen de berekeningen van de heer Jansse. Een vertrekoverschot met het buitenland kan leiden tot daling van de toekomstige woningbehoefte. Een getal van 7.000 per jaar acht ik echter te hoog. De binnenlandse migratie behoeft de landelijke woningbehoefte niet ongewijzigd te laten. De gedachte aan compensaties moet afgewezen worden, in het bijzonder met gebieden die praktisch geen woningtekort meer kennen of zullen kennen. Het vrijkomen

van woonruimte in deze gebieden kan gebieden met grote tekorten niet helpen.

Aan de andere kant heb ik vraagstukken aangesneden, waaraan de heer Jansse voorbijgaat, nl. een stijgend aantal huwelijken in de toekomst en de noodzaak van een toenemende vervanging, waardoor dus in de toekomst nadruk wordt gelegd op een aantal woningen welke niet voor het inhalen van het tekort kunnen dienen.

Bij gebrek aan betere informatie van de zijde van de Centrale Directie en de heer Jansse voelde en voel ik mij dan ook genoodzaakt uit te gaan van een driejaarlijks aantal van ruim 60.000 woningen, welk aantal kan dienen tot het inlopen van het woningtekort. Op basis van een tekort van 275.000 woningen op 1 Januari 1953 betekent dit dus, dat het woningtekort niet in 1960, maar eerst in 1967 zal zijn opgeheven.

Samenvatting en conclusies.

1. Doordat ik ben uitgegaan van een onjuist basiscijfer, werd het woningtekort op 1 Januari 1953 door mij abusievelijk berekend op rond 319.000. Het tekort op dit tijdstip bedroeg 275.000. Het door de heer Jansse berekende tekortcijfer van 225.000 woningen acht ik echter onjuist.
2. Het beschikbaar aantal woningen voor het inhalen van het woningtekort bedraagt niet 32.000 per jaar, maar rond 20.000 per jaar. Derhalve zal het woningtekort, indien het bouwtempo op deze wijze voortgaat, eerst in 1967 opgeheven zijn en niet in 1960.
3. Mijn conclusies ten aanzien van de grote regionale verschillen in de woningtekorten blijven van kracht. Hoewel de heer Jansse deze kwestie niet heeft aangeroerd, acht ik het toch wel noodzakelijk haar naar voren te brengen.

Rotterdam.

Drs W. C. KROFT.

NATIONALE NOTITIES

Accountantsdag 1954

Op de 39ste Accountantsdag van het Nederlands Instituut van Accountants (9 October jl. te Amsterdam) werden inleidingen gehouden door Prof. Dr H. J. Witteveen en de heer P. J. H. J. Bos.

Prof. Witteveen hield een boeiende lezing over de vraag: „Is de wereldeconomie minder conjunctuurgevoelig geworden?” Ofschoon onzerzijds tegen het betoog van Prof. Witteveen enige bezwaren bestaan, moeten we hier volstaan met een kort verslag van zijn rede. We hopen te zijner tijd gelegenheid te hebben, onze bezwaren te formuleren.

Prof. Witteveen begon met er op te wijzen, dat we de conjunctuurbeweging kunnen zien als een periodieke schommeling in de omvang van de totale maatschappelijke inkomensstroom. De mate, waarin zich een primaire verandering in deze inkomensstroom verder voortplant, bepaalt, aldus Prof. Witteveen, de conjunctuurgevoeligheid van het economisch leven.

Prof. Witteveen ging hiertoe in de eerste plaats na, welk gedeelte van een additioneel inkomen uit investering, overheidsuitgaven of export verkregen — welke grootheden hij daarbij als autonoom beschouwt — verder doorstroomt via de consumptie en welk deel weglekt ¹⁾ via de import, de belastingen en de besparingen.

¹⁾ Prof. Witteveen gebruikte deze terminologie niet, doch teneinde hier een uiteenzetting van de multiplier-theorie korthedshalve te vermijden, menen wij zijn betoog op dit punt aldus te mogen comprimeren.

Voorts trachtte Prof. Witteveen vast te stellen in welke mate de investeringen op hun beurt worden beïnvloed door een verandering in de productie van consumptiegoederen.

Allereerst de situatie in Nederland beschouwend, kwam Prof. Witteveen tot de conclusie, dat, aangezien de totale invoer-, belasting- en spaarquota alle drie vergeleken met die voor de laatste wereldoorlog aanmerkelijk zijn gestegen, de doorstroming van een additioneel inkomen geringer is geworden en uit dien hoofde de conjunctuurgevoeligheid van het economisch leven eveneens.

De investeringen zelve zijn volgens Prof. Witteveen eveneens stabiel geworden en wel doordat een groter gedeelte daarvan in de overheidsfeer is beland; men denke hierbij aan de woningbouw en aan de investeringen van de openbare nutsbedrijven.

Vervolgens besteedde Prof. Witteveen aandacht aan de situatie in de Verenigde Staten, welke op goede gronden voor de wereldeconomie van grote betekenis kan worden geacht. In de Verenigde Staten is het, door de enorm gestegen overheidsuitgaven, met name de belastingquote, welke, vergeleken met die voor de laatste wereldoorlog, zeer sterk is toegenomen. Ook hier is derhalve de doorstroming van een additionele inkomensstroom en daardoor de conjunctuurgevoeligheid van het economisch leven aanzienlijk verminderd.

Daarenboven heeft de grote omvang der overheidsuitgaven nog deze betekenis, dat een groter deel van het nationaal inkomen ongevoelig voor de conjunctuur wordt en derhalve een verandering in de conjunctuurgevoelige component der investeringen relatief minder effect heeft. Prof. Witteveen wees voorts nog op de stabiliserende invloed, welke van de werkloosheidsverzekering en de landbouwpolitiek op de conjunctuur uitgaat, doordat beide de tendentie hebben een daling van de inkomensstroom beneden een zeker niveau te voorkomen.

De investeringen zelve onder de loupe nemend, wees Prof. Witteveen op een aantal structurele factoren, waarvan te dezen aanzien eveneens een stabiliserende tendentie uitgaat. Als zodanig noemde hij het feit, dat ook in de Verenigde Staten de woningbouw in sterkere mate in de overheidsfeer is beland; voorts wat de particuliere investeringen betreft, het „scientific management”, waardoor de investeringsbeslissingen minder emotioneel worden, terwijl ook de verbetering in het Amerikaanse monetaire systeem een regelmatige ontwikkeling van de investeringen in sterke mate bevordert. De investeringen worden volgens Prof. Witteveen daarnaast op peil gehouden door de onverwacht sterke bevolkingsgroei en de snelle technische ontwikkeling.

Nadat Prof. Witteveen ten slotte op een tweetal factoren had gewezen, welke de economie in de Verenigde Staten onstabiel kunnen maken, nl. de toenemende betekenis van de duurzame consumptiegoederen en het voortgeschreden consumentencrediet, kwam hij tot de conclusie, dat de stabiliserende factoren ver overheersen en dat, zelfs zonder bewuste conjunctuurpolitiek door de Overheid, de Amerikaanse economie belangrijk minder conjunctuurgevoelig is geworden dan zij voor de laatste wereldoorlog was.

Na aldus te hebben aangetoond, dat zowel de Nederlandse economie als de economie in de Verenigde Staten

minder conjunctuurgevoelig is geworden, kwam Prof. Witteveen tot het sluitstuk van zijn betoog, waarin hij een aantal factoren noemde waardoor naar zijn mening ook de internationale conjunctuurverbondenheid tussen de verschillende landen en met name tussen ons land en de Verenigde Staten minder sterk is dan voor de laatste wereldoorlog. Als zodanige factoren noemde Prof. Witteveen o.a. de kwantitatief vrij geringe betekenis van onze export naar de Verenigde Staten, ons vrij grote dollarbezit, de thans bestaande invoerdiscriminatie tegen de Verenigde Staten en ten slotte het feit, dat het zeer wankele internationale credietmechanisme, hetwelk in de jaren dertig een funeste rol in de internationale neergang van de conjunctuur heeft gespeeld, tot op grote hoogte is verdwenen.

* *

Tijdens de middagzitting leidde *de heer P. J. H. J. Bos* het prae-advies in: „De structuur van de leer der accountantscontrôle en haar toepassing”.

Volgens de heer Bos dient de leer der accountantscontrôle op twee pijlers te steunen: nl. a. de theoretische grondslag, zoals deze is neergelegd in de leer van het gewekte vertrouwen van Prof. Limperg; en b. de systematische uiteenzetting van de doeleinden, de te hanteren contrôlemiddelen en de keuzemogelijkheden t.a.v. de te volgen techniek, aan de hand van zorgvuldig gekozen modellen.

In zijn leer van het gewekte vertrouwen gaat Prof. Limperg er van uit, dat het vertrouwen in de doeltreffendheid der contrôle en in het oordeel van de accountant de bestaansgrond van de accountantsfunctie vormt. Het zou onjuist zijn te menen dat deze normen veel te algemeen van aard zijn, om als uitgangspunt te kunnen dienen voor een theorie der accountantscontrôle. Alle geldende normen vinden een vaste grondslag in de rationele behoeften van het verkeer enerzijds en in de eisen van de contrôletechniek anderzijds. Deze „rationele normen” kunnen voor elke opdracht specifiek worden bepaald. Daarnaast dient objectief te worden vastgesteld, welke beperkingen noodzakelijk, resp. verantwoord zijn op grond van het economisch motief. De leer van de contrôle wordt dan dus opgebouwd, volgens de heer Bos, als een leer van de beperkingen.

De in de tweede plaats genoemde grondslag, de te volgen techniek aan de hand van zorgvuldig gekozen modellen, lijkt, en dit bleek ook uit het debat, meer op de contrôleleer zelf dan op een theoretische grondslag. Dit was overigens niet het enige punt, waaraan tijdens het debat aandacht werd geschonken. „Beperkingen op rationele normen” (taalkundig zeer ongelukkig geformuleerd); de opbouw van de contrôleleer aan de hand van modellen, hetgeen een receptenboek dreigt te worden, en zelfs de bijna heilige norm van Prof. Limperg: de leer van het gewekte vertrouwen, stonden aan critiek bloot. Het was jammer dat, gedeeltelijk door tijdgebrek, de inleider niet op alle critiek kon ingaan.

Een positief resultaat van dit referaat was de belangstelling die dit onderwerp weer heeft opgewekt en dat de duidelijke tekortkomingen in de theoretische grondslagen van de leer der accountantscontrôle weer aan het licht traden.

BOEKBESPREKINGEN

Het Amerikaanse bankwezen

The Federal Reserve System. Purposes and Functions. Board of Governors, Washington D. C. 1954, 208 blz.

J. Puhl: Das Bankgeschäft in den U.S.A. Eindrücke auf einer Studienreise zu amerikanischen Banken: Verlag Fritz Knapp, Frankfurt am Main z.j., 46 blz.

Marquis en Bessie R. James: Biography of a Bank. Harper and Brothers, New York 1954, 516 blz.

Drie boeken over dezelfde, of ten minste nauw aan elkaar verwante, onderwerpen. Van aard zijn de boeken totaal verschillend. Het eerste boek is een officiële publicatie van de Board of Governors van het Federal Reserve System. Het is feitelijk een nieuwe — de derde — druk van een eenvoudige uiteenzetting over de doelstellingen en de werkwijze van het centrale bankwezen in de Verenigde Staten. Deze nieuwe druk is in opzet zo sterk verschillend van de vorige dat men wel van een nieuw boekje mag spreken. In een zeer kort bestek worden niet alleen het systeem doch tegelijk de credietpolitiek en de grenzen daarvan besproken. Voor een ieder die zich snel van de voornaamste punten van het Federal Reserve System op de hoogte wil stellen, kan dit werkje ten zeerste worden aanbevolen.

Van geheel ander karakter is het boekje van Puhl, dat in feite niets meer is dan een verslag van een studiereis. Het bezwaar hiervan is dat de schrijver te veel wil geven in een te klein bestek; het Amerikaanse bankwezen laat zich nu eenmaal niet in 46 bladzijden samenvatten indien men dan ook nog op allerlei detailzaken ingaat. Het resultaat is dan ook nogal aanvechtbaar.

Het derde boek is uitgegeven ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Bank of America, 's werelds grootste bank. In een boeiend verhaal wordt de geschiedenis van deze bank — en daarmee de levensgeschiedenis van A.P. Giannini — verteld, zonder dat de schrijvers zich schuldig gemaakt hebben aan een idealisering. Daar deze vijftig jaren samenvallen met de enorme groei van de Verenigde Staten tot grootste wereldmacht en de Staat Californië als snelst groeiende staat daarin, geeft het een tijdsbeeld dat ook de niet belangstellende in het Amerikaanse bankwezen moet interesseren. Bijzonder interessant en spannend zijn de hoofdstukken waarin de strijd met de Board of Governors — of feitelijk met Mr. Eccles — en de strijd om de macht in de bank zelve met de magnaten van Wallstreet beschreven wordt. Dit boek belicht een zijde van het Amerikaanse bankwezen, die tot nu toe bijna niet benaderbaar was.

Rotterdam.

Dr C. F. KARSTËN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Blijkens de weekstaat van De Nederlandsche Bank per 4 October waren als gevolg van het gecombineerd effect van een stijging der biljettencirculatie (i.v.m. de ultimo) en overmakingen naar het Rijk (vermoedelijk i.v.m. grote belastingbetalingen) en ondanks de aflossing van schatkistpapier, de saldo's van de banken bij deze instelling gedaald tot f 484 mln, d.w.z. beneden het op f 500 mln getaxeerde totaal verplichte tegoed. Waarschijnlijk leidde aanvulling van deze saldi door de banken de daarop volgende dagen er toe, dat zij minder middelen voor

credietverstrekking op call beschikbaar hadden. De callgeldnotering werd nl. Dinsdag 5 October wederom met $\frac{1}{4}$ pCt tot $\frac{3}{8}$ pCt verhoogd, welk niveau gedurende het verdere verloop van de week bleef gehandhaafd.

Dat echter toch niet van een zeer grote krapte kon worden gesproken bleek uit het ontbreken van een sterke verkoopdrang voor schatkistpapier op de markt. Voor papier met enkele maanden resterende looptijd bleef het disconto vrijwel ongewijzigd 13/16 à 7/8 pCt. Dit percentage ligt iets beneden het disconto van 1 pCt, waartegen de Centrale Bank bereid is papier met een maximum looptijd van een jaar te *kopen*, doch anderzijds in sterker mate boven het disconto, waartegen zij bereid is aan gedagidgen papier te *verkopen*, t.w. 3/8 pCt voor drie-maands- en 5/8 pCt voor jaarspromessen. Deze verhouding alsmede het feit, dat er de laatste maanden wel herhaaldelijk papier naar De Nederlandsche Bank werd afge-stoten, doch sinds 26 Juli geen papier op laatstgenoemde condities meer van haar werd afgenomen, wijst er op, dat de hoofdtendentie van de geldmarkt nog steeds aan de krappe kant is.

De kapitaalmarkt.

Gedurende de verslagweek werden op de aandelenmarkt diverse na-oorlogse records gebroken en weerstandsniveaus in opwaartse richting overschreden. In de eerste plaats sneuvelde het tot dusverre na de oorlog bereikte hoogterecord van de algemene aandelenindex ad 202,7 (15 Juli 1954). De stijging van deze index bedroeg in één week, nl. van 1 tot 8 October jl., niet minder dan 5 punten, hetgeen eveneens sinds medio Juli niet meer was voorgekomen.

De koersstijging verspreidde zich over practisch alle groepen, maar was toch bijzonder geprononceerd bij de internationale fondsen. De koers van Philips overschreed 280, Unilever kwam tijdelijk boven de 400 pCt, doch de kroon werd toch wel gespannen door Koninklijke Olie, die in één dag een koerssprong van meer dan 30 punten maakte. De motor van de gehele koersstijging lag vnl. bij buitenlandse — vnl. Amerikaanse — vraag naar laatstgenoemd fonds.

Evenals bij vroegere aanzienlijke koersstijgingen, vertoonden ook ditmaal de omzetten een toeneming; op sommige beursdagen bedroegen zij ca f 4 mln nominaal, tegen ca f 2 mln gedurende de meer apathische maanden Augustus en September.

De recente koersstijging was uiteraard nog niet van invloed op het door de Rotterdamsche Bank berekende aandelenrendement per ultimo September 1954, dat 5,2 pCt bedroeg, tegen 5,6, 5,4 en 5,5 pCt resp. per ult. December 1953, Maart en Juni 1954. De rendementsdaling zette zich het laatste kwartaal derhalve in versterkte mate voort, hetgeen was toe te schrijven aan koersstijging bij — wegens het ten einde lopen van nieuwe dividend-declaraties over 1953 — grotendeels ongewijzigde aan de berekening ten grondslag liggende dividenden.

De vlotheid, waarmee de Overheid de opdriving van het Nederlandse loon- en prijsniveau sanctionneert, staat wel in scherpe tegenstelling tot de houding, die zij als debitrice op de emissiemarkt tegenover de kapitaalverschaffers aan de dag blijft leggen. Zowel bij de emissies van de Staat als van de lagere publiekrechtelijke lichamen worden de particuliere en institutionele beleggers bij voortdurend vrijwel tot het merg toe uitgebeend, zonder dat van enigerlei gewetenswroeging t.o.v. deze „vergeten groep” sprake is.

De afgelopen week kondigde de Gemeente Eindhoven

de emissie à 99 pCt aan van f 5 mln 3¼ pCt obligaties, gemiddelde looptijd 20 jaar; het rendement bij deze condities komt op ca 3,3 pCt uit.

Aand. indexcijfers.	1 Oct. 1954	8 Oct. 1954
Algemeen	201,3	206,5
Industrie	290,0	296,8
Scheepvaart	188,6	195,4
Banken	161,6	166,8
Indon. aand.	63,8	64,7
Aandelen.		
A.K.U.	229	237½
Philips	275½	286½
Unilever	383½	397
H.A.L.	159½	167
Amsterd. Rubber	86%	90
H.V.A.	120½	124%
Kon. Petroleum	452	486¼
Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	78½/16	78%
3-3½ pCt 1947	100 ⁵ /16	100%
3 pCt Invest. cert.	100 ⁹ /16	100 ⁹ /16
3½ pCt 1951	102%	103
3 pCt Dollarlening	95%	95½
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	103	103
3½ pCt Bataafsche Petr.	102¼	102 ⁵ /16
3¼ pCt Philips 1948	102¼	102 ⁷ /16
3¼ pCt Westl. Hyp. Bank	99¼	99%

J. C. BREZIST.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK

(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt en Muntmateriaal	Vorderingen en geldswaardige papieren, luidende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in guldens, voortvloeiende uit betalingsaccorden	Voorschotten in rekening in courant	
6 Sept. 1954	3.032.550	1.469.868	991	223.073	28.105	
13 Sept. 1954	3.032.738	1.490.255	1.345	227.080	27.510	
20 Sept. 1954	3.032.925	1.444.551	1.206	232.092	30.454	
27 Sept. 1954*	3.033.143	1.450.208	1.159	243.265	28.492	
4 Oct. 1954	3.033.011	1.424.207	2.060	270.139	28.774	
11 Oct. 1954	3.033.562	1.442.820	1.442	256.042	30.421	
Saldi in rekening courant						
Data	Bankbiljetten in omloop	Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Saldi voortvloeiende uit betalingsaccorden	Andere saldi van niet-ingezetenen
6 Sept. 1954	3.384.669	1.903.820	405.044	800.567	76.459	25.810
13 Sept. 1954	3.333.844	1.980.115	455.832	800.567	86.272	25.896
20 Sept. 1954	3.316.252	1.957.587	447.729	800.567	35.702	25.479
27 Sept. 1954	3.373.342	1.916.900	420.014	800.567	43.833	25.020
4 Oct. 1954	3.423.043	1.862.385	435.253	803.486	40.425	25.378
11 Oct. 1954	3.364.220	1.946.918	483.114	803.486	47.071	23.120

NATIONALE BANK VAN BELGIË

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegoe op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	Handelspapier op België en overheidseffecten	Voorschotten overheidsfondsen
2 Sept. 1954	38.003	3.132	9.488	18.107	901
9 Sept. 1954	38.003	3.744	9.575	16.821	573
16 Sept. 1954	38.002	3.988	9.212	16.000	409
23 Sept. 1954	38.002	4.018	9.239	15.455	410
30 Sept. 1954	37.993	4.533	9.156	16.251	886
7 Oct. 1954	37.996	4.482	9.188	16.611	386

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi					Verbintenissen t.o. het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	
			Schatkist	gewone rek.	rek. Acc. Econ. Sam. w.	Banken in het buitenland	Diverse rekeningen courant	E.B.U.-landen	Andere
2 Sept. 1954	294	101.815	3	95	1.363	1.252	341	372	
9 Sept. 1954	374	101.230	3	99	1.439	1.044	332	318	
16 Sept. 1954	401	100.128	6	99	1.413	1.204	213	335	
23 Sept. 1954	410	99.631	3	99	1.424	1.239	209	424	
30 Sept. 1954	405	101.162	2	99	1.414	1.551	263	496	
7 Oct. 1954	395	101.575	3	101	1.374	1.127	218	416	

BANK INDONESIA

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmat., goud en saldi aan conv. en vorderingen in goud op de Regering.	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Devisenzondes valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
25 Aug. 1954	1.088.723	321.190	800.061	716.984	3.868.673
1 Sept. 1954	1.088.892	296.955	833.560	644.378	3.952.893
8 Sept. 1954	1.088.908	317.058	840.421	657.509	3.986.707
15 Sept. 1954	1.089.068	317.825	875.510	668.800	4.055.893
22 Sept. 1954	1.054.868	378.933	966.307	615.865	4.031.829
29 Sept. 1954	1.054.876	359.152	983.549	424.239	4.175.288

Data	Bankbiljetten in omloop	Devisenzondes buitenlandse passiva	Rekening courant saldi v/d Reg. v/d Rep. Indon.		Van anderen
			Bijzondere rekening inzake de E.C.A. hulp		
25 Aug. 1954	6.211.540	1.612.824	494.868		2.116.005
1 Sept. 1954	6.197.467	1.581.826	494.868		2.186.845
8 Sept. 1954	6.250.639	1.598.876	494.868		2.199.273
15 Sept. 1954	6.309.658	1.560.815	494.868		2.298.186
22 Sept. 1954	6.345.618	1.605.799	494.868		2.241.563
29 Sept. 1954	6.321.335	1.613.923	494.868		2.207.239

ALS DE TROS WORDT
LOSGESMETEN....

• Dan is voor Nederlandse emigranten het ogenblik aangebroken, waarop zij zich elders in de wereld een nieuwe toekomst gaan opbouwen.

Op het contact met het vaderland blijven zij echter te allen tijde prijs stellen. Een prachtige band vormt de Weekeditie van de Nieuwe Rotterdamse Courant, die vliegensvlug naar alle werelddelen wordt verzonden.

Hebt U familieleden, vrienden of kennissen overzee? Verras hen dan met een abonnement.

• Vraag nog heden een gratis proefnummer en opgave van de kosten voor verzending per lucht- of zeepost naar het land, waarvan U de Weekeditie gestuurd wilt hebben.

NIEUWE ROTTERDAMSE COURANT

Witte de Withstraat 73, Rotterdam, Tel. 111.000

GEMEENTE EINDHOVEN

Uitgifte van

f. 5.000.000.- 3 1/4 0/0 40-jarige obligatiën,
waarvan reeds f. 1.500.000.- obligatiën op
inschrijvingsvoorwaarden zijn geplaatst.

Grootte der stukken nom. f 1.000.— aan toonder.

De ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op
de resterende

f. 3.500.000.- 3 1/4 0/0 40-jarige obligatiën
zal zijn opengesteld op

VRIJDAG, 15 OCTOBER 1954,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 99 pCt.,

bij de kantoren van de

**AMSTERDAMSCHЕ BANK N.V.,
INCASSO-BANK N.V.,
ROTTERDAMSCHЕ BANK N.V.**

te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Eindhoven,

op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte
dd. 7 October 1954. Exemplaren van het prospectus
en inschrijvingsbiljetten zijn bij genoemde kantoren
verkrijgbaar.

Eindhoven, 7 October 1954.

**Burgemeester en Wethouders
der Gemeente Eindhoven.**

vacatures

(Vervolg van blz. 806)

BANKINSTELLING,

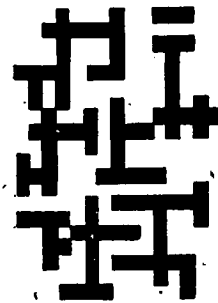
internationaal georiënteerd, met reeks van eigen buiten-
landse vestigingen, is voornemens over te gaan tot het
aanstellen van een

vertegenwoordiger

voor algemene oriëntatie, het leggen van contacten en
het vervullen van speciale opdrachten in een werelddeel,
waar zij zelf niet gevestigd is. Gegadigden moeten in
het bankwezen leidende functies in het buitenland
hebben bekleed — bij voorkeur niet uitsluitend in Indo-
nesië — en moeten met name beschikken over ruime en
recente ervaring op het gebied van de financiering van
de internationale handel en het beoordeelen van beleg-
gings- en investeringsmogelijkheden in het buitenland.
De functie zal een sterk representatief karakter dragen,
zodat bij de keuze hoge normen zullen worden aange-
legd. Leeftijd 40 tot 50 jaar. Brieven te richten aan
Adv. Bur. de Bussy, Rokin 60, A'dam onder nr. GE 4993.

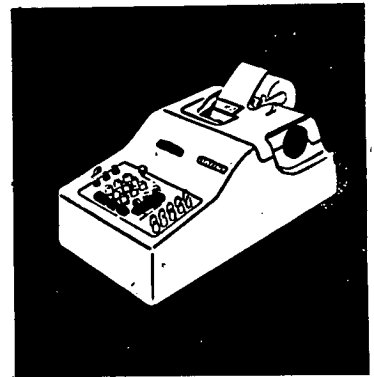
alleen

Olivetti Divisumma

voert de vier hoofdbewer-
kingen der rekenkunde ge-
heel automatisch uit.

**Alle bewerkingen worden volledig op
een contrôle-strook vast-
gelegd. Automatische
vermenigvuldiging vol-
gens de verkorte metho-
de. Automatische deling
negatief saldo.**

RUYS' HANDELSVEREENIGING

Amsterdam,
Rotterdam,
's-Gravenhage,
Utrecht,
Groningen,
Arnhem,
Eindhoven,